

נחפשה

רחשי לב ופרקי עיון והתבוננות בעקבות האסון
במלאת שלושים אחר ל"ג בעומר תשפ"א

נחפשה

רחשי לב ופרקי עיון והתבוננות
בעקבות האסון

הוצא לרגל יום השלושים
אחר ל"ג בעומר תשפ"א

לרחימאי לחדו בספרא קמא דזדרנא!

בתר דרמינא קמיה דמר ההוא חמרא, ולא במאני דפחרא (תענית ז'). שפיל ואזיל בר אוואז כותי ועינוהי מטייפין לכל אמנעך מבא דממס, לאכתי לא נפק טבעא דידי (מגילה י"ד). עמודהי דספרא לא חפאי דבא ואכתי בעינן תרינן סמכין דכסוף תחות דפא חד (שמות ל"ז כ"ד).

וכ"ת מה תלעק אלי (זוה"ק בשלח כ"ג). והא כתיב "ישגבך שם אלוקי יעקב" ומכאן לבעל הקורה שיכנס בעובי הקורה (ברכות ס"ג), מודינא לך, וכדחזית דכתבנא שופרא ושכחא, ללאו בטעות סופר קיימנא אחריהי, ועל כן באתם בלל קורתיו (וכרש"י בראשית י"ח ה'), אך כשורא דידי חדתי ועבדלא דפקעי (שבת מ"ג). וכגון לא סמוכו לנא (כתובות י"ז). דקורת בית הבד עלי ולאו דברי הבאי (נדרים כ"ד:).

ברך רחמנא, זוזי שכיחי לעללא (חגיגה ה'). אך רבבות אלפי שאינן (עבודה זרה ג'): להאי קניא דמוללא, למאטריך למיסק על הגג (רש"י שמואל א' ט' כ"ה), ולא ליקרי או דנית אבי אדאג, ומלנינא ללא נבזעא לארנקא דמוחיה דהוא גברא (ברכות י"ט). ואילו זבן וזבין תגרא איקרי (מנחות ע"ז). והארשתי, לא עקא כדון, רבו תגריהן ותגרי תגריהן, וכל העוסקים במלאכת שמים לשמה הראוין סימן ברכה (פסחים נ"ז). ועבדך המשתכר משתכר אל כרור נקוב (חגי א' ו'), ואפס עזור ועזוב (האזינו, סנהדרין ל"ז). וכדי בתייה לית הוא עביד וריקן לביתייה עייל ולואי שחא ביאה כיאיה (סנהדרין ז').

ואמנם קיי"ל יתירי מדע חסירי כח (מכות כ"ג). לעשות חיל, ואף כי אתם המעט, אך כבר אמרה קהלת – למאור חשבון אחת לאחת (סוטה ח'). ולא קס"ד דידי דהגושא בעול עם חבירו מכריעו לכף זכות (כהמדרש שמואל אבות ו' ו'), רק כרב אשי למכניף לכולהו, ורב הונא לעשרה, כי היכי דלמטיין שיבא מנישורא (סנהדרין ז'). לא יבזו לגנב כמדארן (משלי ו' ל'), ומקיימא בהא תקנת מרישן (ומרישן), לאהדורי אספרי בתראי בל"ג.

כד תיבעי לאימנווי דבעבדי דין דקתא, הא קביע בי דואר במתא (שבת י"ט). ומאית נמי למפקד אפועלים דידי סניפי חגה (דהוא תקל"ח) ובוואו חשבון דג-לאה, ובספק אי עבדלא לנילוי לחבירו, ראו להודיעו (ביצה ט"ז).

וכד אנסב ברכתא מידך, כבר אמורה מילתך (ירושלמי ברכות ח' ח') ולדק לעולם דקתך (לקו"ה ברכת השחר ה' ל"ז-ל"ח) ומגן אס יראה ורומח בניגן, בארבעים אלף בישראל (שופטים ה') ואף במקתס. וכהמאודות שם, לבי לחוקקי ישראל, ברכו ה' המתנדבים בעס!

חנן חננאל הרבט

בובליק 15/3

ירושלים

054-8417911

cnnncnnel@okmail.co.il

ניתן לפנות בדואר או דוא"ל לקבלת קונטרס זה בדוא"ל,
או בדואר (20 ש"ח) בנק הפועלים חשבון 514345 סניף 538.
ספר קרוב אליך ה' בדוא"ל או בהפצה בלוי: 054-8564033
וכנ"ל ניתן לתרום להדפסה

עימוד - נקודה 03-8060009

מטרת קונטרס זה לבל נאבד חלילה את ההתעוררות המוכרחת שוב ושוב, על דבר האסון הנורא והאיום שפקד את עמנו בני ישראל, בהילקח מאתנו באופן טראגי כל כך, מ"ה נפשות זכות ונקיות, מכל גווני קהילות כלל ישראל בכל תפוצות ישראל, ביומא קדישתא, ליל הילולא רבא של שמחת הרשב"י ז"ע, סמוך ונראה לפתחא דמערתא קדישתא בהר מירון, בשעתא קדישתא של חצות לילה של הלילה הקדוש והמסוגל ל"ג בעומר ה'תשפ"א.

וסמוך ונראה לו, טו"ב ימים לאחריו, הכתה בנו מידת הדין שוב באסון הנורא והאיום בק"ק קרלין בגבעת זאב בסמוך לירושלים, ברגעי קודש של שמחת חנוכת בית הכנסת החדש ובכניסת ליל חג השבועות יומא דעצרתא קדישתא, ושוב נספו ל"ע נפשות זכות ונקיות ז"ל.

ובשני האסונות גם יחד נפצעו מאות פצועים הזועקים מכאבם על ערש דווי, וכל זה כאשר כמעט בכל רחבי ארץ ישראל התרחשו אסונות כבדים של הרוגים ופצועים על ידי הערבים הישמעאליים רח"ל, מחוץ שכלה חרב ומחדרים אימה.

כל זה מחייב אותנו להעמיד מול עינינו את כל קרבנות הציבור הללו, להתעורר ולהבין, בכדי שקרבנם יעלה לרצון על מזבח השם לכפר בעדינו ולעורר רחמי שמים מרובים עלינו.

ויהי רצון שהעמדת נר זיכרון ומצבת זיכרון זו של לימודים מעמיקים אודות דרכי ההתעוררות והתשובה ביוזענו כי את אשר יאהב ה' יוכיח, יהיה לטובת נשמתם של הנספים ה"ה:

אברהם דניאל אמבון ז"ל, בן 21, ארגנטינה, למד בירושלים

אליהו שמואל כהן ז"ל, בן 16, ביתר עילית

אליעזר צבי יוזעף ז"ל בן 26, 'קרית יואל' מונרו ניו יורק

אלעזר גפנר ז"ל, בן 52, ירושלים

אלעזר מרדכי גולדברג ז"ל, בן 37, ביתר עילית
אלעזר יצחק קולטי ז"ל, בן 13, ירושלים
אלקנה שילה ז"ל, בן 28, ירושלים
אריאל אחדות ז"ל, בן 21, ירושלים
אריאל צדיק ז"ל, בן 56, ירושלים
דוב שטיינמץ ז"ל, בן 21, מונטריאול קנדה
דוד קרויס ז"ל, בן 33, בית שמש
דניאל מוריס ז"ל, בן 19, ניו ג'רזי
חיים עוזר סלר ז"ל, בן 24, ירושלים
חיים ראק ז"ל, בן 18, בית שמש
חן דורון ז"ל, בן 41, חולון
חנוך סלוד ז"ל, בן 52, אשדוד
ידידיה משה חיות ז"ל, בן 13, בני ברק
ידידיה אשר פוגל ז"ל, בן 22, ירושלים
יהודה לייב רובין ז"ל, בן 27, בית שמש
יהושע אנגלרד ז"ל, בן 9, ירושלים
יהונתן חברוני ז"ל, בן 28, גבעת שמואל
יוסף גרינבוים ז"ל, בן 22, חיפה
יוסף דוד אלחדד, בן 18, ירושלים
יוסף עמרם טאובר ז"ל, מונסי ניו יורק
יוסף יהודה לוי ז"ל, בן 14, רכסים
יוסף מסטורוב ז"ל, בן 17, רמלה
יוסף קאהן ז"ל, בן 21, קליבלנד ארה"ב
יעקב אלחנן סטרקובסקי ז"ל, בן 20, אלעד
ישי מועלם ז"ל, בן 17, רכסים

ישראל אלנקווה ז"ל, בן 24, בית שמש
מנחם אשר הכהן זקבך ז"ל, בן 24, מודיעין עילית
פנחס מנחם קנובלביץ ז"ל, בן 22, בורו פארק ניו יורק
מרדכי יואל פאקעטע ז"ל, בן 24, בית שמש
משה בן שלום ז"ל, בן 21, בני ברק
משה בערגמן ז"ל, בן 22, עלה מלונדון
משה לוי ז"ל, בן 14, בני ברק
משה מרדכי אלחדד, בן 12, ירושלים
משה נתן נטע אנגלרד ז"ל, בן 14, ירושלים
משה צרפתי ז"ל, בן 65, ירושלים
נחמן קירשבוים ז"ל, בן 16, בית שמש
שלמה זלמן ליבוביץ ז"ל, בן 19, צפת
שמואל צבי קרלגסבלד ז"ל, בן 34, ביתר עילית
שמחה בונים דיסקינד ז"ל, בן 23, בית שמש
שמעון מטלון ז"ל, בן 37, ביתר עילית
שרגא גשטטנר ז"ל, מונטריאול קנדה
ת.נ.צ.ב.ה.

ויהי רצון שיבכוח נשמתם המזוככת ובזכות הרצון הכן להתבונן במעשה ד'
הנורא הזה בשאיפה לתקן את מעשינו דיבורינו ומחשבותינו, יקויים בנו
מהרה:

לא ישמע עוד חמס בארצך שוד ושבר בגבולייך, וקראת ישועה חומותיך
ושערייך תהלה. לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנוגה הירח לא יאיר לך,
והיה לך ד' לאור עולם ואלוקיך לתפארתך. לא יבוא עוד שמשך וירחך לא יאסף
כי ד' יהיה לך לאור עולם ושלמו ימי אבלך.

בפרט יהיו הדברים לעילוי נשמת אחינו בני החבורה הבחורים המופלגים והחשובים שגלו למקום תורה בארה"ק תלמידי ישיבתנו הקדושה ישיבת מיר

דוב בן ר' שלמה שטיינמץ זצ"ל

יוסף יצחק אייזיק בן ר' מנחם קאהן זצ"ל

החתן פנחס מנחם בן ר' דוד קנובלביץ זצ"ל

האברך ר' משה בערגמן זצ"ל

ת.נ.צ.ב.ה.

מחוץ שכלה חרב בבית כמות שמעו כי נאנחה אני (איכה א' כ')

בפטירת

ר' מרדכי בנימין בן ר' יוחנן רובינשטיין זצ"ל

מאיר יחיאל מיכל בן ר' יהודה לייב גלויברמן זצ"ל

ת.נ.צ.ב.ה.

בל נשכח את כל אחד ואחד מאחינו שנפגעו בגוף ובנפש!

"אכן חלינו הוא נשא ומכאבינו סבלם ואנחנו חשבנוהו נגוע מוכה אלוקים ומעונה. והוא מחולל מפשענו מדוכא מעונותינו מוסר שלומנו עליו ובחבורתו נרפא לנו."

נישא בעדם תפילה: רפאנו ה' ונרפא הושיענו וניוושע כי תהילתנו אתה. והעלה רפואה שלימה לכל מכות עמך ישראל ובפרט לכל הפצועים באסונות שתכפו ובמלחמות שהתעוררו על יושבי ארץ הקודש, רפואה שלימה לכל איבריהם ולכל גידיהם, רפואת הנפש ורפואת הגוף, לרפאות אותם עם שאר חולי ישראל כחזקיה מלך יהודה מחליו וכמרים הנביאה מצרעתה. אל נא רפא נא להם להקים אותם מחוליים זה ולהאריך עוד ימי חייהם, חיים של רחמים חיים של בריאות חיים של שלום חיים של ברכה, כדכתיב כי אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך. אמן סלה.

תוכן הענינים

א דברים אחדים

ב במעלות קדושים וטהורים

ב כוחה של טיפה אחת

ג יבוא זכאי ויכפר על החייב

ד בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד

ה אין קץ להתבונן

ז סיבה או סימן

ט לב יודע?

ט מידה במידה

יא יפשפש במעשיו

יב הוראת היתר

יב שגיאה במציאות

יג נקיט תונבא

טו מציאות החטא ומציאות האדם

יז הסכנה שמחוץ לקופסה

יח האם ניתן לחפש דבר לא ידוע

יט אם תבקשנה

כ הילכו שנים יחדיו בלתי אם נועדו

כא בטרם לדת חק

כג עם בינות הוא

כד זכאה מאן דעאל ונפיק

כל הנחשלים כו
ואת החזקה אשמיד ארענה במשפט כט
אחד היה אברהם לא
סגרו את הדרך לד
יכול ידחה אבן לו
ירא שמים בפתח לח

כבוד זה בזה מא
שבעים פנים מג
האם דרכי מושלמת מז
שונים דבריהם תחילה נא
הקשבה ככלי להשמעה נב
מחלוקת כימו-תרפית נד

רשב"י נז

עוד זה מדבר וזה בא ס

קדשי קדשים שחיטתן בצפון סג

הוא יעשה שלום סז

חיבה ורעות סח

התשפוט? סט

נשאים בתמיהה עג

באמת יש מלחמה? עה

דברים אחדים

עמנו התלכד כולו כאיש אחד בלב אחד שותת דם.

לא נבראו רעמים אלא לפשט עקמימות שבלב, וכאשר בקול רעש גדול אדיר וחזק נעו אמות הסיפים מכל הקורה, באו כולם בעצה אחת וקרא זה אל זה ואמר קומו ונתעלה. לב חזק כצור זז ממקומו, אם אבן הוא נימוח אם ברזל הוא מתפוצץ.

החי נתן אל לבו, ולבו ידע מרת נפשו. שכינה אומרת קלני מראשי קלני מזרועי, וקול נהי מציון עלה לכו ונשובה אל ה', כי הוא יך ויחבשנו. אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו לחלות את פני ה' אלוקינו לשוב מעווננו ולהשכיל באמיתו.

לקדושים אשר בארץ המה ואדירי כל חפצי בם, ארץ ארץ אל תכסי דמם, בטרם יבואו אל תכליתם. ונודעה יד ה' את עבדיו, ונקדש במכובדיו. לא היכיתי בניכם לשוא, רק למען הציל ולהשיבו אל אביו.

לאיש אשר כמוני חלילה מלקשוט, רק כדרכה של תורה לעיין, ולקוות, שדברים יישמעו ויאירו לבבות, וכל הלמד המבקש לעשות יוכל להציץ ולקרוא בין השורות, גם דברים שלעצמי לא אדע להורות.

יהיה די בזה לחכימא שהרי גדול כים הכורמיזא, וממילא לא נצרך כי אם להשלים ברמיזא. אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח, מי אנחמך, ומי ירפא לך.

לקראת י"ח בסיון ת"ש א"ף ל' יום לעלותם בסערה.

במעלות קדושים וטהורים

הזעקה להבין מה זאת עשה אלוקים לנו, והרצון להיתקן ולמצוא מעתה דרכי תשובה באופן ציבורי כאיש אחד ובאופן אישי כל אדם לעצמו, נובעים משני עניינים.

האחד, ההלם והזעזוע אשר ממס ומשבר כל לב, כשנהפך לאבל מחולנו משמחת עולם על ראשם, ומעגלי הפגיעה עצומים ובלתי נתפסים בכל קהילות הקודש, בגוף ובנפש, והכל חשים קרובים למה שהיה, ומאות ואלפים חוו בפועל וחווים באופן קרוב ביותר אבדן וחרדה.

השני, ההכרה הבהירה וחדה עד כאב שהאסון בא משמים כרעידת אדמה עולמית, ה' ממרום ישאג וממעון קדשו ייתן קולו, ואם כן שמדובר בעליל בקרבנות ציבור, הדבר מוליד תחושת אחריות עמוקה בלב כל אחד ואחת לוודא שלא יהיה לשווא חלילה, ושהמהפך המקווה בעמנו אכן יתממש.

אך הימים חולפים, החרדה מיטשטשת, צרות אחרונות משכחות את הראשונות, ומתחדד ההכרח להביט נכוחה בגודל הקרבן, מעלתו ומשמעותו. רק כך ניתן יהיה לשמר את בת הקול המפוצצת כעת בין ההרים, שלא תיהפך חלילה להד קלוש ברבות הימים, ובכדי שתשתמר תודעת המחויבות לפעול מכוחו ולאורו.

כוחה של טיפה אחת

אחת מנבואות הפורענות החמורות ביותר נעלמה כלא היתה. לאחר שבן הדד מלך ארם נפל ביד ישראל בדרך פלא, אחאב מלך ישראל שחררו לשלום. כמסופר בספר מלכים (א' כ' מ"ב) הודיעו הנביא בשם ה' על ענשו הגדול: כה אמר ה' יען שילחת את איש חרמי מיד, והיתה נפשך תחת נפשו ועמך תחת עמו!

להיכן נעלם אותו עונש חמור שנגזר באותה שעה? רש"י בהמשך מבאר בשם המדרש: אף על פי שנאמר "ועמך תחת עמו", טיפה שיצאה מאותו צדיק מיכיהו שהכהו חברו הכה ופצוע הייתה כפרה על כל ישראל! (רש"י מלכים א' כ"ב י"ז)

הייסורים שבאים על הצדיקים מהווים כפרה על הדור ביחס בלתי נתפס, וללא ספק דינים עצומים וגזרות קשות שהיו ראויות חלילה לבוא, כופרו במיתתם של אותם צדיקים, וחובתנו לשמר ולהעצים כפרה זו.

יבוא זכאי ויכפר על החייב

בגמרא (מסכת שבועות דף י"ד ע"א) אודות וידוי הכהן הגדול על פרו ביום הכיפורים נאמר: כך היא מידת הדין נוהגת מוטב יבוא זכאי ויכפר על החייב ואל יבוא חייב ויכפר על החייב.

זכות גדולה ביותר היא כאשר המכפר על אחרים הינו זכאי בעצמו.

דבריו המרטיטים של הגה"ק ר' אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד מתאימים ביותר, וכה היו דבריו ביום המר והנמהר י"א תמוז תש"א, כפי שמתאר עד ראייה הרב אפרים אשרי (מתורגם מאידיש):

ר' אלחנן דיבר בשקט במנוחה נפשית כתמיד, אף קולו לא השתנה במאומה, ארשת פניו הביעה רצינות אך רגילה, בדיבורו לא הרגישו כל נימה פרטית, לא ניסה אף להיפרד מבנו ר' נפתלי. שיחתו הייתה מכוונת לכולם, לכלל ישראל.

במרומים מחשיבים אותנו כצדיקים, כנראה, כי נבחרנו לכפר בגופותינו על כלל ישראל, אי לזאת אנו צריכים לשוב לה' בתשובה שלימה ומיד במקום... הזמן קצר, הדרך למבצר השביעי (מקום הטבח של קדושי סלבודקה קובנה) קרובה, עלינו לדעת כי קורבנותינו יעלו יותר לרצון על ידי התשובה, ועל ידי כך נציל את חייהם של אחינו ואחיותינו באמריקה...

שלא תעלה ברעיונו איזושהי מחשבת פסול חס ושלום, שהיא כפיגול ופוסלת את הקרבן. אנו מקיימים עתה את המצווה הכי גדולה, "באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה", האש היוקדת את גופתינו היא האש שתחזור ותקים מחדש את בית ישראל!

מכל קצוות הארץ והתבל התכנסו ובאו נשמות נבחרות אשר הגיעו להילולא דרשב"י לשמוח בגילוי סודות תורתינו הקדושה שמכוחן יפקון מגלותא. התאחדו בשמחה יחד עם כל קהילות הקודש בשלום ואהבה רבה. ברגעיהם האחרונים קבלו עול מלכות שמיים ושבו בתשובה שלימה בהתעוררות עצומה כבחימת תפילת נעילה, ועלו בחד קטירא לעילא ולעילא לכפר על נפשתינו. דודי ירד לגנו ולקט שושנים, ובשביל שושנים אלו יינצל הפרדס.

בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד

עם כל זאת, גדלה זכותם של הצדיקים המסתלקים ומכפרים על הדור, וגדלה כפרתם והצלתם דווקא בכך שעל ידי זה מתקדש כבודו יתברך בעולם. כפי שאמר משה רבינו לאהרן הכהן בפטירתם של נדב ואביהו: "הוא אשר דיבר ה' בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד", וכך ביאר רש"י (ויקרא י')

הוא אשר דיבר וגו'. היכן דיבר, ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי (שמות כ"ט, מ"ג), אל תקרי בכבודי אלא במכובדי (זבחים קט"ו:). אמר משה לאהרן, אהרן אחי, יודע הייתי שיתקדש הבית במיודעיו של מקום, והייתי סבור או בי או בך, עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך.

בקרובי. בבחירי. ועל פני כל העם אכבד. כשהקב"ה עושה דין בצדיקים מתיירא ומתעלה ומתקלס, אם כן באלו, כל שכן ברשעים. וכן הוא אומר "נורא אלוקים ממקדשך" (תהלים ס"ח, ל"ו), אל תקרא ממקדשך אלא ממקודשך.

מה גדולה אם כן חובתנו הקדושה כלפי בוראנו, כלפי הנפטרים וכלפי עצמנו, להתבונן ולהתעורר ולהתחזק מכוח האסון הגדול בפטירתם של כל אותם הצדיקים.

אין קץ להתבונן

אסתר המלכה זימנה את המן הרשע לסעודה עם אחשורוש, ובגמרא הובאו מדברי התנאים והאמוראים דעות רבות ומגוונות מפני מה עשתה זאת.

במסכת מגילה (דף ט"ז ע"ב) מסופר על רבה בר אבוה שפגש את אליהו ושאלו כאיזה אחד מהטעמים עשתה אסתר המלכה את מה שעשתה, והשיבו - ככל התנאים וככל האמוראים!

אסתר המלכה אכן חשבה על כל העניינים הכלולים בהחלטתה, על ענפיהם והשלכותיהם, ופעלה לאור כל אותן הסיבות שהשתלבו יחד לתכנית פעולה ברורה.

אותה רשימה ארוכה של כוונות במעשה יחיד זה אינה מתיימרת להשיג ולכלול את כל כוונותיה, ורחוקה מלמצות את עומק מחשבותיהם וכוונותיהם של חכמינו זכרונם לברכה. הדברים עמוקים ורחבים הרבה יותר מכפי שנוכל אי פעם להכיל.

כמציץ מבעד לחרכים נוכל לראות זאת בדברי רב המנונא במסכת עירובין (דף כ"א ע"ב):

מאי דכתיב (מלכים א' ד' ה') וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף, מלמד שאמר שלמה על כל דבר ודבר של תורה שלשת אלפים משל, על כל דבר ודבר של סופרים חמשה ואלף טעמים!

אלו מושגים הרחוקים מתפישתנו, אך מהם נוסיף להבין אלפי אלפים של קל וחומר כלפי דבריו של הקב"ה, וכמו שאמרו חז"ל (בזוה"ק תולדות דף קל"ה):

תא חזי, אתא שלמה ובעא למיקם על מלוי דאורייתא ועל דקדוקי אורייתא ולא יכיל אמר (קהלת ז') אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני, דוד אמר (תהלים קי"ט) גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך. תא חזי כתיב בשלמה (מלכים א' ה') וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף, והא אוקמוה דחמשה ואלף טעמים הוו בכל משל ומשל דהוה אמר, ומה שלמה דאיהו בשר ודם כך הוו במלוי, מלין דאורייתא דקאמר קודשא בריך הוא על אחת כמה וכמה, דבכל מלה ומלה אית בה כמה משלים כמה שירין כמה תושבחן כמה רזין עלאין כמה חכמאן ועל דא כתיב מי ימלל גבורות ה'!

בחלק ממצוות התורה נאמרו טעמים שונים מפי רבותינו הראשונים, ויחד עם זאת מובן לכל בר דעת שגם כאשר זכינו לכוון ולזהות טעם נכון אין בכך חלילה יומרה לבוא עד תכלית המצווה, וכמו שאמר דוד המלך עליו השלום "לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצוותך מאוד". (עיין בנפש החיים שער א' פרק כ"ב, ובמש"כ מהר"י קורקוס בפרק ד' מהלכות תמורה הלכה י"ג).

לא רק בדברי התורה הדברים אמורים. גם מעשיו יתברך והנהגתו את העולם הינם עמוקים עד אין קץ "מה גדלו מעשיך ה' מאוד עמקו מחשבותיך". וגם כאשר אנו מצווים להתבונן ולהבין כפי כוחנו, שומה עלינו לזכור ולדעת "כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם".

מדיבור אחד של בורא העולם נשמעים ונלמדים דברים רבים "כפטיש יפוצץ סלע". בידענו שהקב"ה מביא בחשבון כל נעלם, כל צער ישיר ועקיף בכל מעגלי הפגיעה והתאבכותם והשלכותיהן, כל תחושה ותפיסה שנולדת בתודעתו של כל אדם באשר הוא שם, נבין שאילו כל הימים דיו וכל האגמים קולמוסין לא ניתן לכתוב את הראוי ללמוד ולהשכיל מהדברים שקרו.

הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא. הנהגת המשפט המדוקדקת מתאחדת ומשתלבת בהנהגת הייחוד

שבה מוביל הקב"ה את העולם לתיקונו. המאורעות מעבירים כל אחד בניסיונות המיוחדים לנשמתו ושליחותה המיוחדת בעולם, הוא חווה באופן אישי ומיוחד את הצער, את התביעה ואת נתיבות הניחומים.

הריבוי האין סופי של דעת ואמת שמלמד הקב"ה במעשיו נתפסת לעיתים באופן שגוי. יש להיזהר לא ליפול לתפיסה מסוכנת כאילו אין אנו מסוגלים ואמורים לדעת מה רצונו יתברך מאתנו.

אכן, אין בכוחנו לבוא לסוף דעתו יתברך ואפילו לא לאפס קצה התחלתה, בלי ראשית בלי תכלית ולו העוז המשרה, אך אף על פי כן גילו לנו חז"ל דרכי התבוננות מוכרחים, והמתעלם מהם הריהו מאבד בידיים את ההדרכה שהקב"ה כה הצטער כביכול להגיש לו בכדי לעוררו ולזרזו להגיע למקומו האמתי.

על כל יהודי לבחון את הדברים מהמקום שבו הוא נמצא, לראות ולקחת מוסר. ישנם דברים הנוגעים לכלל וישנם דברים פרטיים ומיוחדים לכל אחד ואחת.

בפרקי קונטרס זה שולבו ב' עניינים, כאשר מצד אחד נכתבו רחשי לב ותובנות מזווית מבט אישית, ומצד שני הועלו דברים הנוגעים לעקרונות דרכי ההתבוננות וחשבון הנפש, דברים שאקווה שהינם שווים לכל נפש. אין אדם רשאי לומר קבלו דעתי, וכפי שיתבאר בין השורות בלאו הכי לא זו צורת אמירת ושמיעת הדברים.

סיבה או סימן

אחת המניעות הגדולות לרבים מהחפצים להתעורר, החוסמות אותם מלהתבונן ולהסיק את מה שמוטל עלינו להסיק הינה תפיסה שגויה בכל עניין זה שבו הקב"ה מעורר אותנו על דבר מסויים.

כבר נשמעו אמירות כגון: אם ת"ח פלוני לא יודע על מה באה הצרה אזי מי אני שאדע. והנה, לו היו הדברים באים כחידוש והוראה הנובעת מכח המציאות שקרתה יש מקום לטיעון שכזה. איך אוכל להחליט

שבאסון התגלה שמעשה פלוני אינו רצוי אם גדול הדור לא אמר כך. אך באמת גם כאשר מבינים ומסבירים על מה ולמה בא הדבר, הרי שאת התיקון והשינוי אמורים לעשות בלאו הכי, ואיש לא מתיימר לחדש חלילה הלכה מכח האסון, גם לאחר הסבר עמוק ובהיר ככל שיהיה.

הצורך בתשובה ותיקון אינם נולדים מהצרה, היא אינה סיבה להם אלא רק סימן. אם רואה אדם שייסורין באין עליו יפשפש במעשיו שנאמר "נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה'", החידוש הוא המחקר, אך לאחר שהתגלה ונמצא פגם, הרי שתיקונו מחוייב מצד עצמו גם ללא הייסורין שקדמו לו.

אין ספק שהתחושה היא אחרת כשהקב"ה בכבודו ובעצמו כביכול מעורר אותנו לדבר מסויים, ובוודאי כל מיני עצלויות והוראות היתר למיניהן מתפוגגות בבוא דבר ה', אך מכל מקום ביסוד הדברים מטרת הייסורין היא אכן לעורר להתבוננות, ביראת שמים באופן כללי, ובדרכי עבודת ה' באופן מדוקדק ומוגדר יותר, אך בסופו של דבר שום דבר לא משתנה מכח 'הבנה' על מה באו הייסורין, שהרי אם הגענו למסקנה שיש שגיאה כלשהי בוודאי אין צורך בהוראה של גדולי ישראל שהצרה באה בגלל אותה שגיאה, ובכל מקרה כעת שהתגלתה הטעות מוכרחים לתקנה.

לב יודע? ❧

הרמב"ם פתח את הלכות תענית כך:

מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבוא על הצבור, שנאמר (במדבר י') "על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות", כלומר כל דבר שייצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן זעקו עליהן והריעו.

ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן ככתוב (ירמיהו ה') עונותיכם הטו וגו', וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם.

אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקרית, הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה צרות אחרות, הוא שכתוב בתורה (ויקרא כ"ו) והלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי, כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו אם תאמרו שהוא קרי אוסיף לכם חמת אותו קרי.

דברי הרמב"ם ברורים. וכפי שהביא, הדברים מפורשים בתורתנו הקדושה. הטועה לומר 'מקרה הוא' מביא חמה ועונש נוסף.

כאשר באות צרות ואנחנו מבינים וחשים שאינם במקרה, כל בעל נפש מתעורר ומתקן את קלקוליו. כבר אמרו כל רבותינו כי לב יודע מרת נפשו, ובכל מה שאנו מבינים שאינו כשורה בוודאי חובה עלינו לשוב את ה' וירחמנו.

מידה במידה

אך ישנו שלב נוסף מעבר לתיקון הכללי של הדברים הידועים לנו. הקדוש ברוך הוא מביא את הייסורין באופן מיוחד כך שהאדם יהיה מסוגל להבין ולמצוא בהם רמז היכן גנוז קלקול שאינו מבחין בו.

כתב בליקוטי מוהר"ן סי' קפ"ז:

"ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו" (תהלים ס"ב), היינו שהוא חסד גדול מאת השם יתברך שהוא משלם לאדם מידה כנגד מידה, שעל ידי זה הוא מבין לפשפש במעשיו ולידע החטא שפגם בו ולשוב בתשובה. אך דע, שעיקר מה שמשלם השם יתברך מידה במידה, הוא בארץ ישראל, כמה שכתוב (איוב כ'): "יגלו שמים עונו וארץ מתקוממה לו", 'ארץ' היינו בחינות ארץ ישראל, היא מתקוממה לו ושם נתגלה עונו, כי שם מדקדקין לשלם לאיש כמעשהו, מידה כנגד מידה. וזה שכתוב על ארץ ישראל (במדבר י"ג): "ארץ אכלת יושביה", ראשי תיבות אתה תשלם לאיש כמעשהו כנ"ל, ועל כן היושבים שם בארץ ישראל יש להם על הרוב ייסורין, מחמת שממהרין שם לשלם לאיש כמעשהו.

ההנהגה במידה כנגד מידה הינה חסד מיוחד מאת ה' יתברך. הדבר מאפשר לנו לזהות את טעויותינו ולתקנן. אם חלילה לא מממשים את הזכות והחסד הזה עלולים לאבד הנהגה זו, כפי שכתב אור החיים הקדוש (ויקרא כ"ו) על הפסוקים הנ"ל, בבארו את גודל האסון בגישה כאילו חלילה הדברים במקרה:

(כא) ואם תלכו עמי קרי. לצד שמכות אלו הם מכות המרגישות ומכירות השגחה כי ה' מייסר אותם, וכשאינן חוזרים בתשובה אין מענה אלא לומר קרי הוא זו.

שבע כחטאתיכם. הגם שלא הרשיעו בעבירות חדשות אף על פי כן כיון שלא חזרו אחר הייסורין יחשב להם כעושים מחדש.

(כד) והלכתי וגו' בקרי. פירוש שלא יביא עליהם ייסורים מכוונים על חטאתם כמו שעשה מקודם שהיה מביא כחטאתם על דרך אומרו (תהלים ס"ב) תשלם לאיש כמעשהו, כי זה יעורר לב נרדם וישכילו להטיב מעשיו שכנגדם באה אליו הרעה, ואמר ה' כי אם ילכו עמו בקרי ולא ישכילו למעשה ה' אשר יעורר לבם בכיוון ייסורין כנגד

עונותיהם, גם הוא ילך עמם בקרי ויביא עליהם ייסורין שאין להם דמיון למעשיהם הרעים.

יפשפש במעשיו

חז"ל העמידו בפנינו סדר ברור מה לעשות ולחשוב בבוא הייסורין (מסכת ברכות דף ה' ע"א):

אמר רבא ואיתימא רב חסדא: אם רואה אדם שייסורין באין עליו - יפשפש במעשיו, שנאמר (איכה ג') נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה'. פשפש ולא מצא - יתלה בבטול תורה, שנאמר: (תהלים צ"ד) אשרי הגבר אשר תייסרנו י'ה ומתורתך תלמדנו. ואם תלה ולא מצא - בידוע שייסורין של אהבה הם, שנאמר: (משלי ג') כי את אשר יאהב ה' יוכיח.

ידועה השאלה, מה פשר דברי הגמרא "פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה" והלוא ביטול תורה הינו עוון בפני עצמו ואיך אומר שלא מצא. וביאר בספר נפש החיים (וכמדויק ברש"י) שלא מצא חטא שראויין הייסורין הללו לבוא בגללו מידה כנגד מידה (ובמהרש"א שם כתב שלא מצא עבירה גדולה בידו שראויין ייסורין הללו לבוא). ועל כן יתלה בביטול תורה, שהרי תלמוד תורה כנגד כולן (במהרש"א באופ"א, עיי"ש).

אם באים ייסורין אנו מצווים לחפש על מה בדיוק הם באו, ולא כל חטא שבידינו מהווה תשובה ומענה לשאלה זו.

היה ניתן לחשוב שדי בחשבון פשוט בכדי לדעת מה צריך לתקן, וכמו שנאמר "לב יודע מרת נפשו", אך בלשון הפסוק המובא כמקור לציווי זה לא משמע כך כלל.

נאמר "נחפשה דרכינו ונחקורה" (איכה ג' מ'). ואמרו במדרש, נחפשה דרכינו כענין שנאמר (צפניה א' י"ב) אחפש את ירושלים בנרות, וכתב הרד"ק בצפניה: כמו שמחפש אדם הדבר בנר שהוא חופש יפה.

יש צורך בחיפוש, ישנם דברים הנעלמים מן העין, עניינים טמונים שאיננו מודעים להם, דברים דקים שלא ניתן להבחין בהם במבט שטחי.

הייסורין מיועדים להאיר ולכוון אל אותו חיפוש שבחשבון נפש פשוט לא מגיעים אליו, וכבר הביאו על כך את דברי חז"ל "אין אדם רואה נגעי עצמו" המרמזים על הקושי לגלות את קלקולי עצמו.

הוראת היתר

דוגמה להכוונת הייסורין להבין ולמצוא שגיאה שבלעדיהן לא רואים אותה, אנו מוצאים במסכת ברכות דף ה':

רב הונא תקיפו ליה ארבע מאה דני דחמרא. על לגביה רב יהודה אחוה דרב סלא חסידא ורבנן ואמרי לה רב אדא בר אהבה ורבנן, ואמרו ליה לעיין מר במיליה. אמר להו ומי חשידנא בעיניכו? אמרו ליה, מי חשיד הקב"ה דעביד דינא בלא דינא? אמר להו אי איכא מאן דשמיע עלי מלתא לימא. אמרו ליה, הכי שמיע לן דלא יהיב מר שבישא לאריסיה. אמר להו, מי קא שביק לי מידי מיניה, הא קא גניב ליה כוליה. אמרו ליה היינו דאמרי אינשי 'בתר גנבא גנוב וטעמא טעים'. אמר להו, קבילנא עלי דיהיבנא ליה. איכא דאמרי הדר חלא והוה חמרא, ואיכא דאמרי אייקר חלא ואיזדבן בדמי דחמרא.

גם אנשים גדולים סבורים לעיתים שהנהגתם נכונה, הם בוחרים בדרכיהם בעיון ובאחריות ולפיכך אפילו כשבאים עליהם ייסורין הם לא תמיד מצליחים למצוא כל פגם בהנהגתם שמחמתו יהיו ראויים לבוא.

הכלל 'לב יודע מרת נפשו' אינו תקף במקרים כאלה, ואדרבה, דווקא אחרים הרואים מבחוץ מסוגלים לראות את השגיאה שבהנהגתם, במיוחד מאחר שאינם מודעים לחשבונות השונים שהביאו אותם להצדיק מעשה שגוי זה, ועיניהם רואות באופן פשוט שיש כאן בעיה.

שגיאה במציאות

הנכנס טמא לבית המקדש בשוגג חייב קרבן עולה ויורד, הפרטים רבים ואכמ"ל. המשנה בתחילת מסכת שבועות מפרטת על אילו עוונות מכפרים שעירי המועדות, ושם נאמר שכשיש בה ידיעה בתחילה ואין

בה ידיעה בסוף (כלומר טרם נזכר בכך שהיה טמא בכניסתו למקדש) שעריר הנעשה בפנים ויום הכיפורים תולה.

רש"י מפרש: תולה, להגן עליו מן הייסורין. שאע"פ שאינו יודע שחטא יש לו לדאוג שכל השוגגין צריכין כפרה לכשידעו, אלמא קודם ידיעה ענושים הן.

מדובר באדם ששכח שהיה טמא כשנכנס לבית המקדש ולא נזכר בזה כלל. ללא שעריר הנעשה בפנים הוא ראוי לעונש וייסורין באים עליו.

נמצאנו למדים שגם כאשר החטא אינו ידוע לו כלל, אם באים עליו ייסורין. ולכן כאשר באים ייסורים על האדם עליו לפשפש במעשיו ולבחון אולי ישנו דבר מה שנכשל בו מבלי להיות מודע לכך כלל. חשבון נפש ובדק בית רגיל תחת הכותרת 'לב יודע מרת נפשו' לא יניב כל תוצאה.

כמובן, עלינו לשאול את עצמנו מה ביכולתנו לעשות במצב כזה, הרי איננו יודעים. זו אכן שאלה חשובה וננסה לגעת בה בהמשך, אך תחילה חשוב להבין שההסתכלות הפשטנית כאילו די בכך שנמשיך להתחזק בלתקן רק את מה שאנו מבינים שפגום, והמחשבה שעל התקדמות מסוג זה ניתן לומר שניכר שהבנו את המסר ופעלנו בהתאם, רחוקה מלהיות מדויקת.

נקיט תונבא

הפסוק 'לב יודע מרת נפשו' הינו עובדה מציאותית בעלת השלכות הלכתיות. לגבי הצורך של חולה שיש בו סכנה לאכול ביום הכיפורים אמרו בגמרא (מסכת יומא דף פ"ג ע"א):

אמר רבי ינאי: חולה אומר צריך, ורופא אומר אינו צריך – שומעין לחולה, מאי טעמא – "לב יודע מרת נפשו". פשיטא! מהו דתימא רופא קים ליה טפי, קמ"ל.

האדם חש במצבו הפנימי ויודע מה נחוץ לו, ואפילו אם רופא מומחה טוען שהוא אינו זקוק לאכול שומעים דווקא לחולה ומאכילים אותו ביום הכיפורים. כך גם ברוחניות, מוטלת עלינו אחריות אישית לפעול מתוך יראת שמים באופן שנצליח לקיים את התורה. לשם כך עלינו לזהות את הדברים ההכרחיים לנו לביצוע משימה זו, גם אם הדברים לא יובנו על ידי אחרים, וכך כתב הגר"א בביאורו על משלי (י"ד ב):

"הולך ביושרו ירא ה'". כי כל אדם צריך לילך בדרכו הצריך לו, כי אין מידת בני אדם שווים זה לזה, ומחמת זה הוא רגיל בעבירה הבאה מאותה מידה, וצריך לגדור עצמו מאוד בזה. ומה שאין חברו צריך לזו השמירה, וחברו צריך לדבר אחר. ולכן 'הולך ביושרו', בדרך היושר שלו, אף על פי שבעיני הבריות הוא רע, כי אין יודעין מה הוא צריך, ואף על פי כן הוא הולך ביושרו, הוא ירא ה', כי מתירא הוא שלא יבוא לידי עבירה מחמת טבעו הרגיל בו.

"ונלוז דרכיו בזהו". אבל מי שמעקם דרכיו הצריכין לו בשביל להתגאות בעיני הבריות, לעשות דבר הישר בעיניהם, אף על פי שאליו הוא רע, ובא מחמת זה לידי עבירה. "בזהו". הקדוש ברוך הוא יודע מה שהוא צריך, והוא אינו עושה הצריך לו, ועושה הישר בעיני הבריות, הרי עליו יראת בשר ודם ואין עליו יראת השם.

אכן, לב יודע מרת נפשו, ויש בכך אור גדול והכוונה חיונית, אך שני צדדים למטבע.

הגמרא עצמה מסייגת ואומרת שייתכן מצב הפוך שבו תחושתו הפנימית של האדם מטעה אותו, וחובה עליו לסמוך על הרופאים ולא להסתכן, וכך דברי הגמרא שם:

רופא אומר צריך וחולה אומר אינו צריך שומעין לרופא, מאי טעמא, תונבא הוא דנקיט ליה.

וכפי שנפסק במשנה ברורה (סי' תרי"ח ס"ק ג') לגבי חולה שסבור שאינו צריך לאכול ביום הכיפורים והרופא טוען שצריך, שומעים לרופא,

דשמא הוא נבעת ואינו מרגיש בחליו מחמת רוב חולשה (דין זה תקף אפילו אם החולה הינו רופא מומחה).

נמצאנו למדים שוב, שאת עניין "לב יודע מרת נפשו" ניתן ליישם באופן חד כיווני בלבד, דהיינו שכאשר אדם חש בבעיה הרי שעליו להתייחס אליה ולתקנה, ואפילו אם אחרים אינם רואים ואינם חשים בצורך לתיקון זה. אך לא להיפך חלילה, לסבור שבוודאי לו הייתה אצלי בעיה הייתי מודע לה וחש בה.

אדרבה, ככל שהחולה במצב קשה יותר מערכות הזיהוי והחישה משובשות, וכמו שאמר הנביא (ישעיהו ה' כ') "הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע שמים חושך לאור ואור לחושך שמים מר למתוק ומתוק למר", וביאר שם המלבי"ם:

שילש דבריו לעומת שלוש ההבחנות אשר בכח האדם: א. הבחנה השכליית, להבדיל בין הטוב האמתי והרע האמתי, כמו המצווה והחטא. ב. הבחנת כח המדמה להבדיל בין המועיל והבלתי מועיל כמו האור והחושך. ג. הבחנת הנפש המרגשת בין הערב להבלתי ערב כמו הדבש והלענה. וכמו שיקרה בחליי הגופות שיטעמו המר מתוק והמתוק מר, או חולי העינים שידמו האור חושך והחושך אור, כן ימצא בחולי הנפשות שישוב אצלם הרע טוב והטוב רע. ושיעור הכתוב, הוי קורא אני אל האומרים לרע טוב ולטוב רע, הלא הם שמים אור לחושך וחושך לאור, מר למתוק ומתוק למר, כי נדמו בחליים הנפשיי, כמחלה אנושה גופיית עד שנעדר מאתו כח ההבחנה והרגשה.

אמנם לעומת שהחולים יסמכו על עדות הבריאים העומדים נגדם שמגידים להם שזה אור ומתוק, או חשך ומר, לא כן אלה...

מציאות החטא ומציאות האדם

ראינו שלוש דוגמאות כלליות למקרים שבהם כלל לא ידענו על החטא: טעות בפסק ההלכה, טעות בהכרת המציאות וטעות בתחושה הפנימית.

לכשנתבונן בעצמנו, ובפרט בדורות האחרונים, נראה שקיימת סוגיה עיקרית נוספת.

גם בימינו נמצאים כאלו הסבורים שמעשיהם עולים יפה, ובראותם שהקב"ה מעורר אותנו הם יוצאים במסע חיפושיים אחר חטא נעלם ונסתר. אך כמדומה שרבים סבורים שמעשיהם אינם עולים יפה כלל, מכף רגל ועד ראש אין בו מתום.

כל אחד כפי דרגת הכרתו וכפי מציאות חייו עלול לחוש רחוק מלימוד תורה כראוי, משמחה וביטחון, כבוד התורה וחכמיה, קדושה וצניעות, אהבת הבריות וכבודן, שמירת הלשון וכו' וכו'.

אף על פי כן אין הם ממהרים לחוש שבחסרונות אלו מונחת הבעיה שעליה באו לעורר אותנו, וזאת מכיוון שבהעדר כוחות נפש או דרכי עבודה נכונים הם חשים שבויים במציאותם הרעועה, וכביכול אנוסים חלילה בכל חטאיהם.

לפי זה נוכל להגדיר בצורה חדשה את אפשרויות השגיהא.

א. טעות במציאות, כשסבור שמעשיו כראוי למרות שבאמת אינם כאלה, וכשלושת האופנים שמנינו לעיל.

ב. יש המבין שמעשיו אינם כראוי, אך סבור שהדבר לאונסו ושאין עליו כל תביעה מפני שאינו מסוגל להשתנות. הוא אינו מודע ליכולותיו או לחילופין לכלים שאמורים לשרתו ולאפשר לו לצמוח.

ג. בדרך כלל קיימת הרכבה של שני החסרונות יחד. מכיוון שאינו מבין את התביעה על כך שאינו משתמש בכלים שאמורים לשנותו, ממילא סבור שדי בדרגתו הבינונית ואין כל דרישה מעבר לכך.

(להמחשה נוכל להתבונן על אדם המתגאה וכועס. **א.** יש שאינו מודע כלל לבעיה ולאיסור שבמידות אלו. **ב.** יש החש בבעיה אך סבור שהוא אנוס מפני שאינו מכיר את חובת לימוד המוסר או העבודה המוסרית המאפשרים יציאה ממידותיו הרעות. **ג.** ויש שמחמת העדר הכרתו בחכמת המוסר נוצר צמצום במושגיו וסבור שאין עליו כל דרישה

לתקן את דקויות מידותיו, ודי בכך שבאופן מעשי וחיצוני אינו מתגאה או כועס).

הסכנה שמחוץ לקופסה

אם זכינו להבין שהקריאה "נחפשה דרכינו ונחקורה" מחייבת בדיקה מחדש, אולי טעינו בהנהגתנו, ואולי המציאות שונה מכפי שהיה נדמה לנו, ובמציאות האמתית יש צורך בתיקון שלא היינו מודעים לו כלל, ואולי בגלל מצבנו הרוחני איננו חשים ברעב ובחולשה המצריכה טיפול מחדש שלא הענקנו לנשמתנו עד עתה, עולה מאליה השאלה, מדוע לא שמים על כך דגש.

איך ייתכן שכמעט בכל מקום ובכל כינוס נדמה שנקודת המוצא של ההתעוררות המבוקשת הינה "לב יודע מרת נפשו", ובפרט שכל המחזקים ממשיכים לחזק ביתר שאת, כפי שחיזקו גם לפני האסון.

אמנם אכן הצדק עמם, שהחובה להתחזק ולתקן את הידוע לא פגה חלילה, ומכל מקום האם לא ייתכן שבכך אנו מעלימים עין מהצורך המתבקש לבקש ולחפש היכן אולי טעינו.

ייתכנו תשובות רבות לכך. אך בפשטות התשובה היא שישנה סכנה גדולה בלהציע לחשוב "מחוץ לקופסה", ובפרט אם נעשה הדבר באופן ציבורי.

הרי ללא ספק, אם השומעים יבינו באופן שגוי את הצורך "לחשוב מחדש", לנסות להבין מה הקב"ה שואל מאתנו בשונה ממה שחשבנו עד עתה, ישנם כאלו שעלולים להמציא מסקנות שהן היפך התורה (ובדרך כלל גם אצלם היו מחשבות אלו כבר קודם לכן, אלא שכעת הצורך לחשוב היכן טעינו מהווה לדעתם גושפנקא לממש את רעיונותיהם הבעייתיים).

סיפר לי מו"ח שליט"א שכאברך צעיר שאל פעם את מורו ורבו זקני המשגיח הגר"מ מחדש זצ"ל, שישנה תחושה שעניין המוסר נחלש, ואם כן צריך אולי משהו אחר. וענה לו המשגיח, אולי באמת.

מופתע מהתשובה שלא שללה את טענתו מכל וכל, הוסיף ושאל "נו... אז אולי באמת." ואמר לו המשגיח שלשים כך צריכים כתפיים רחבות כשל ר' ישראל סלנטר זצוק"ל...

האם ניתן לחפש דבר לא ידוע

דורנו רחוק מלהיות כהגרי"ס זצ"ל, וכמובן לא שייך לומר דברים חדשים. מעבר לכך, מפי רבים נשאלה השאלה המתבקשת איך בעצם אני אמור לחשוב על דברים שאיני מבין ואיני מודע להם.

התשובות לכך רבות, ומי שהגיע להכרה ברורה בכך שמלבד החיזוק במה שכבר ידוע לו עליו גם לחפש ולחקור, בוודאי יגלה בעצמו שהשאלה אינה כה קשה. ויחד עם זאת הוא גם יבין שלא באמת מדובר על דברים "חדשים".

כאשר אדם מכיר בכך שאין אדם רואה נגעי עצמו, מאליה עולה הבקשה מאחרים שיאירו את עיניו, במישורים המציאותיים שלו עצמו ובענייני התורה שאולי נעלמו מעיניו. ויש בכך דרגות שונות, בין מצד הנכונות לשמוע, ובין מצד הנכונות ללכת רחוק לברר ולשנות. (כדאי להדגיש שאמנם לא כל דבר שיאמרו לנו הוא בהכרח נכון. צריך לבדוק ולאמת את הטענות שהועלו, אך לשם כך תחילה מוכרחים לשמוע ולהכיר אותן.)

א. הגר"ש פינקוס זצ"ל התבטא פעם, "לא כל דבר שנמצא בבני ברק הוא בהכשר הרב שך..." גם כאשר רבותינו מאירים את עינינו באופן ציבורי או באופן פרטני בדברים הטעונים שיפור ושינוי, הם צריכים להשקיע עמל רב ותפילות רבות לדעת מה לומר ובעיקר מה לא לומר.

לפעמים, רק לאחר שאנחנו מפצירים ומבהירים שבאמת מעוניינים לקבל את התשובה האמתית והשלמה, רק אז יוכל מורה דרכנו להשתכנע שאנו מסוגלים לשמוע ולקבל שינוי הכרחי באורח חיינו. ללא הבהרה לא פשוטה זו, יודע הרב שהאמירה לא תועיל ואף תזיק. וכשם שמצווה לומר דבר הנשמע כך מצווה שלא לומר דבר שאינו נשמע.

ב. ישנם אנשים הקרובים אלינו, חז"ל אמרו "אישה מכרת באורחים יותר מן האיש" ובוודאי שאין כמוה מי שיוכל להאיר את עיני בעלה בשגיאות מהותיות בצורת חייו, ואולי כעיי"ז גם להיפך. גם כאן כמובן כלל לא פשוט ליצור אמון שהגילוי אכן רצוי ויתקבל כראוי, ושיש תקווה ונכונות לשינוי הדורש הקרבה.

ג. משה רבינו אמר, כפי שהביאו דוד המלך ע"ה "בקמים עלי מרעים תשמענה אזני". פעמים רבות את הביקורת ואת החשיפה לטעות החמורה שבהתנהלותנו נוכל לשמוע דווקא מפי שונאינו ואויבינו. משה רבינו מלמדנו אכן "תשמענה אזני", אך בדרך כלל מניעות רבות ואמתיות עומדות בפני שמיעה זו.

מעבר לחוסר הנכונות הטבעי לשמוע ולקבל ממי שרוצה ברעתי ומבקש לנגח אותי, הרי שפעמים רבות הטיעון אינו מגיע בפני עצמו אלא כחלק ממכלול שגוי שמטרתו לעקור גם את הטוב שבי חלילה. נוצר צורך ולעיתים אף חובה להגיב ולסתור את הטענות, להוכיח שבשקר יסודן, לשקף לאומרן שמצבו גרוע בכפליים וכו' וכו'.

בסופו של דבר, לאחר שקיימנו את חובתנו להגן על צדקת דרכנו, להוכיח את השקר והכזב שבדברי רשעי האומות וכדו', אנו ממשיכים ללא כל התייחסות לעובדה פן ושמא בין בתרי השמצותיהן של אותם מרעים מונחת בת קול המשמיעה וחושפת בפנינו בעיה שאיננו רואים (הגרש"ד פינקוס זצ"ל דיבר בשיחותיו על כך שהכרזות הממשל הנאצי ימ"ש שקדמו לשואה נשמעו כמו 'קריאות קודש' של הרבנים, להיבדל מהעכו"ם וכדו').

אם תבקשנה

כללו של דבר, הביקוש והרצון לשמוע ולדעת היכן טעינו הוא לבדו המוליד קבלת תשובות אמתיות. ובאמת הדברים פשוטים ומעשיים הרבה יותר מכפי שנדמה.

זכורני שבשלב מסויים בחיי כאברך הגעתי להבנה חשובה, ומאוד חרה לי על כך שלא לימדו והסבירו לי את העניין בצעירותי. ימים

ספורים אחר כך הזדמן לי לעלעל בין דפי הקלסר שבו כתבתי את שיחות המשגיח בישיבה, ולהפתעתי מצאתי שם שיחה שלמה המוקדשת לאותו עניין, שיחה שאני בעצמי שמעתי וסיכמתי...

אנו זוכים ללמוד ולעיין בתורה, אנו שומעים שיחות ושיעורים מפי רבותינו, אנו משוחחים עם בני ביתנו ועם מכרינו, ובכל יום ובכל זמן הקב"ה שולח לנו בדיוק מה שאנחנו צריכים לשמוע. הכל תלוי בהיותנו כלי קיבול להאזין ולהבין.

לא בשמים היא ולא מעבר לים. כי קרוב אלינו הדבר מאוד בפיהם ובאזנינו לדעתו.

אם נישא תפילה, רבש"ע האר עיני לדעת היכן שגיתי, הדריכני בנתיב מצוותיך כי בו חפצתי, אזי נצליח בעזרתו יתברך לא לסנן את המידע המגיע לפתחנו באופן המונע כל הבנה ושינוי אמתי. נתחיל לראות ולגלות איך בעדינות ובהתמדה הקב"ה מאפשר לנו לעכל תפיסות חדשות המכוונות אותנו לצורת חיים שונה באופן מהותי מזו שהיינו שבויים ומקובעים בה עד כה.

הילכו שנים יחדיו בלתי אם נועדו

כאשר מדברים על חשבון נפש ורצון לשינוי ותיקון אי אפשר להתעלם מן המציאות הפשוטה שהאדם חי כחלק ממכלול וקבוצה, ושכל שינוי מהותי כמעט ולא שייך שיעשה כצעד אישי בפני עצמו.

ראשית, דברים רבים אינם נוגעים רק לו עצמו אלא גם לסובבים אותו. כל החלטה על שינוי ערכי ממשי בצורת החיים מצריכה דיון והחלטה משותפת. הנביא שואל "הילכו שנים יחדיו בלתי אם נועדו", ממילא נבין שאם לא התוועדו בהכרח שלא ילכו יחדיו...

שנית, מצד האדם עצמו, כאשר למרות שישנם שינויים מהותיים שהוא אמור ומסוגל לעשות בפני עצמו ללא כל תלות באחרים, ולפעמים אדרבה, הסובבים אותו מצפים ומייחלים לאותו שינוי, מכל

מקום ללא התוועדות אי אפשר שישתנה. הסיבות לכך רבות, וניתן להצביע על חלק מהן.

כל שינוי מהותי, גם אם הוא לטובה, עלול להתקבל בתמיהה וכהתנהגות מוזרה עד כמה שלא נהג כך עד אז, והאדם עלול להתבייש לעורר על עצמו את השאלה "הגם שאול בנביאים".

בנוסף, שינוי מהותי אינו דבר שניתן לעשות בפעם אחת, לפעמים הדבר מצריך תהליך התלמדות, ניסיון וטעיה, ומבלי שהאדם יבהיר לסובביו שהוא מנסה להשתנות בזה, הוא יימנע מלהתחיל, ביודעו שבוודאי יהיו קשיים בדרך, ואינו חפץ לעשות צחוק מעצמו בהיותו מתנהג באופן לא עקבי.

ההתוועדות יחד נחוצה לכל צעד אישי משמעותי. מלבד זאת כדאי גם לזכור, שרבות מההנהגות הלא מושלמות שאנחנו גוררים עמנו כקבוצה או כמשפחה נובעות אך ורק מהעדר שיחה גלויה על החיסרון, וכאשר מעלים את הדבר לדיון מתגלה שכל אחד רצה מזמן בשינוי אלא שלא ההין לדרוש זאת מחברו.

בטרם לדת חק

לעיתים מבצבצת במעמקי הלב מחשבה שאולי נדמית כחולנית. אדם חי במציאות שלילית כלשהי שאינו מוצא בעצמו כוחות לשנותה, ומהרהר בלבו שאילו חס ושלום הייתה באה עליו צרה גדולה, סכנת חיים וכדומה, אזי היה מסוגל להשתנות.

לפעמים הדבר נוגע לסובבים אותו, לבני ביתו. לו היה חלילה מתגלה שהוא חולה מסוכן, הכל היו מבינים ומקבלים את החלטותיו לחיות באופן אחר, תכליתי יותר, לוותר על עניינים שבחייהם השלווים והנעימים נדמה שקשה בלעדיהם.

הנביא צפניה (ב') קורא: התקוששו וקושו הגוי לא נכסף. בטרם לדת חק כמץ עבר יום בטרם לא יבוא עליכם חרון אף ה' בטרם לא יבוא עליכם יום אף ה'.

אין צורך להמתין בכדי להתקושש. ובכל זאת, כל עוד חשים בטוחים ומוגנים בחיינו, ונדמה שאפשר להמשיך כך לעד, קשה למצוא את העוז להשתנות, כאילו חלילה אין הצדקה לכך.

ייתכן שאחת ממשמעויות האירועים הבלתי נתפסים שמזעזעים אותנו לאחרונה היא זו, שמותר לנו להאמין ולהבין שמה שהיה לא יהיה, מותר לנו לעשות את הצעדים המתבקשים כאשר העולם מתקרב לנקודת מפנה שבה כבר לא נוכל לבחור, ויפה שעה אחת קודם.

עם בינות הוא

אין אתנו יודע עד מה, אך כאמור אין הכוונה חלילה שאיננו אמורים לנסות להבין.

אמר רבי אלעזר בר אבינא אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל שנאמר (צפניה ג' ו') הכרתי גוים נשמו פנותם החרבתי חוצותם, וכתוב (צפניה ג' ז') אמרתי אך תיראי אותי תקחי מוסר. ופירש רש"י: בשביל ישראל. ליראם כדי שיחזרו בתשובה. (יבמות דף ס"ג ע"א)

גם פורענות אצל אומות העולם היא בשבילנו וללמדנו, על אחת כמה וכמה כשהפורענות אצל ישראל עצמם חלילה.

כל אדם רואה את העולם וקורותיו באספקלריה אחרת. מבין את משמעותם כפי חלקו בתורה ועבודת השם, ובאופן שנפשו חוותה וראתה את הדברים. אין קץ להתבונן, ואין גבול ללימודים שניתן וצריך להפיק מכל דבר, ובלבד שיבין שגם אם כך הקב"ה בא ללמדו, אין בדבר הכרח שגם חברו אמור ללמוד את אותו הדבר.

לאור זאת אענה אף אנכי את חלקי (למרות שהדבר פשוט, אציין בפירוש שחלילה לי מלהאשים, בין במשל ובין בנמשל, לא בהכי עסקינן כלל וד"ל), ללא כל כוונה 'להוכיח' את הבנתי, רק לשתף ברחשי לבי בראותי את הדברים, בפרט לאור לימודים שמצאתי בדברי מוהר"ן, ואולי יאירו בלב ידידי שכמותי.

כמוכן שהדברים יובאו רק בראשי פרקים, ומי שטרם הכיר את יסודות האמונה ועבודת ה' שאציין לא יבין עד היכן הדברים מגיעים, ועד כמה לכאורה ההסברים דלהלן מובנים מאליהם. הגם שחלפו מספר שבועות קשה לדבר וקשה לכתוב ומבט יבש וענייני' על מה שקרה אינו אפשרי. לכן ומסיבות רבות נוספות אי אפשר כלל להשלים את כתיבת הדברים, רק ייכתבו בבחינת תן לחכם ויחכם עוד.

זכאה מאן דעאל ונפיק

רבים נכנסו למעמד רב ההוד, התעוררו וקבלו עול מלכות שמים, אך לא יצאו בשלום. כאשר ניסו לצאת באותו שביל ירידה נפלו ונוקשו בו רח"ל.

איתא בזוה"ק (האזינו דף רצ"ב באדרא זוטא) כאשר גילה רשב"י את סודות התורה ביומו האחרון סייג את דבריו והזהיר:

זכאה חולקיה דמאן דעאל ונפיק, וינדע אורחין, דלא יסטי לימינא ולשמאלה, ומאן דלא עאל ונפק, טב ליה דלא אברי, וכתיב כי ישרים דרכי ה'.

אשרי מי שנכנס ויצא. בפשוטן של דברים מדובר על הנכנס בסודות התורה ויוצא מהן ללא כל שגיאה וטעות חלילה. אך בליקוטי מוהר"ן סי' ו' הרחיב לבאר את הדברים בדרכי העבודה למעשה, ונתתיק מעט מדבריו שם:

וכשרוצה אדם לילך בדרכי התשובה, צריך להיות בקי בהלכה, וצריך להיות לו שני בקיאות, הינו בקי ברצוא, בקי בשוב, כמו שכתוב: 'זכאה מאן דעיל ונפיק' (זוהר ויקהל רי"ג; האזינו רצ"ב). וזה בחינת (תהלים קל"ט): "אם אסק שמים - שם אתה", בחינת עיל, בחינת בקי ברצוא. "ואציעה שאול - הנך", בחינת ונפיק, בחינת בקי בשוב.

וזה (שיר השירים ו'): "אני לדודי ודודי לי". 'אני לדודי' - זה בחינת עיל. 'דודי לי' זה בחינת ונפיק. (וזה סוד כוונת אלול), וזה עיקר כבודו. וזה (ישעיהו נ"ח): "וכבדתו מעשות דרכיך". 'דרכיך' לשון רבים. היינו עיל ונפיק. וכשיש לו אלו השני בקיאות הנ"ל, אזי הוא הולך בדרכי התשובה וזוכה לכבוד ה', כמו שכתוב: "וכבדתו מעשות דרכיך" היינו שזוכה לכתר, כי לית כבוד בלא כף, ואז ימין ה' פשוטה לקבל תשובתו (וזה סוד כוונת אלול).

(וכתב מוהרנ"ת שם) והפירוש הפשוט הוא, שמי שרוצה לילך בדרכי התשובה, צריך לחגור מתניו, שיתחזק עצמו בדרכי ה' תמיד, בין

בעליה בין בירידה, שהם בחינת: "אם אסק שמים ואציעה שאול" וכו', היינו בין שיזכה לאיזו עליה, לאיזו מדרגה גדולה, אף על פי כן אל יעמוד שם, ולא יסתפק עצמו בזה, רק צריך שיהיה בקי בזה מאוד, לידע ולהאמין שהוא צריך ללכת יותר ויותר וכו', שזהו בחינת בקי ברצוא, בבחינת עיל, שהוא בחינת: "אם אסק שמים שם אתה". וכן להיפך, שאפילו אם ייפול חס ושלום למקום שייפול אפילו בשאול תחתיות, גם כן אל יתייאש עצמו לעולם, ותמיד יחפש ויבקש את השם יתברך, ויחזק עצמו בכל מקום שהוא, בכל מה שיוכל, כי גם בשאול תחתיות נמצא השם יתברך, וגם שם יכולין לדבק את עצמו אליו יתברך, וזה בחינת: "ואציעה שאול הנך".

וזה בחינת בקי בשוב, כי אי אפשר לילך בדרכי התשובה, כי אם כשבקי בשני הבקיות האלו. ודקדק רבנו, זכרוננו לברכה, וקרא ענין זה בלשון בקי, כי היא בקיאות גדולה מאוד מאוד, שיזכה לידע לייגע עצמו ולטרוח בעבודת ה' תמיד, ולצפות בכל עת להגיע למדרגה גבוהה יותר, ואף על פי כן אל ייפול משום דבר, ואפילו אם יהיה איך שיהיה, חס ושלום, אף על פי כן אל ייפול בדעתו כלל, ויקיים "ואציעה שאול הנך", כנ"ל. (עיי"ש עוד)

קשה להימנע מלראות באופן בו נגרם האסון רמז שקוף על עניין "בקי בשוב" - לצאת בשלום, לדעת איך להתמודד עם ירידה. נדמה ונראה שיש כאן גילוי על חיסרון מהותי בהכרת הדרך לצאת בשלום.

ובאמת לא רבים מהספרים עסקו בזה, ולא כל רב לתלמידים מסוגל להעניק את התובנות הרבות הנדרשות לכל מתמודד בכל שלב בחייו, בפרט כאשר במקומות רבים מגיעים למדרגות השפעה וחינוך דווקא אלו שדרכם הייתה סלולה בהצלחה תמידית, וממילא הינם חסרי ניסיון ונעדרי הבנה כלפי העבודה המיוחדת בבחינת "בקי בשוב", ואולי בדורינו החסר גדול מתמיד.

אך כמובן זו רק תחילת הבעיה.

כל הנחשלים

צריך להיות בקי בשוב, לדעת איך בכל המצבים להתחזק בה' ואף על פי שעובר עליו מה שעובר אל ייפול משום דבר, ואפילו אם יהיה איך שיהיה, חס ושלום, אף על פי כן אל ייפול בדעתו כלל, ויקיים "ואציעה שאול הנך", כנ"ל.

והנה, באסון נפלו רבים כידוע, אך לא מהנפילה נגרם האסון, אלא מנפילת ההמון עליהם ודריסתם, ומהדוחק הנורא שלא אפשר להם לנשום.

על כל אדם מוטלת חובת זהירות מיוחדת כאשר הוא בירידה, ועליו להישמר שלא ייפול, אך כבר אמר החכם מכל אדם "שבע יפול צדיק וקם". לא כל נפילה מסתיימת באסון חלילה, ניתן לקום ולהתחיל מחדש.

ובאמת הדברים עמוקים ורחבים הרבה יותר, כי ייתכן מצב שבו הנפילה לבסוף תביא את האדם לתיקון גדול יותר, כמו שמצינו בחז"ל "לא היה דוד ראוי לאותו מעשה אלא בכדי להורות תשובה וכו'" (וכמש"כ בספר קרוב אליך ה' עמ' של"ו ותל"ט).

המלבי"ם בתהלים (ל"ז כ"ד) מבאר באופן מופלא את הפסוקים "מה' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ, כי יפול לא יוטל כי ה' סומך ידו":

מה', מבאר עוד שגם אם תראה שהבוטח בה' יפול לפעמים ממדרגתו, גם זה הוא בהשגחת ה' לטובתו, שאחר שמה' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ, ר"ל שבין הדרך שאליו ילך הוא קבוע מה', שה' בוחר לפניו הדרך אשר יחפץ, וגם הצעד על הדרך הוא ג"כ מה', כמ"ש כי לא לאדם דרכו לא לאיש הולך והכין את צעדו כמש"פ שם. שבין התכלית שאליו מגמת פניו ובין ההליכה אל התכלית וההשתדלות שהיא הכנת צעדיו הכל מה' וא"כ אם תראה - כי יפול, ולא יוכל ללכת בדרך שרצה לילך, תדע שלא יוטל ויושלך שם, כי נפילתו היתה לטובתו וה' סומך ידו בזה, שה' ראה שדרך זה שרצה לילך הוא לרעתו, שיוזק בו או בגוף או בנפש, והזמין לו מכשול שיפול ויתעכב מלכת בדרך הזה

לטובתו, וכן אם נפל ממזדגתו והצלחתו בוודאי היה זה לטובתו באותה שעה.

ואפילו בדרכים שגויות ברוחניות, אם האדם אינו משתקע בטעותו אלא ממשיך לבקש את האמת לאמיתה בסופו של דבר מתהפכת הירידה לעלייה גדולה. וכך כתב הליקוטי הלכות (סימני בהמה וחיה טהורה הלכה ד' אות כ"ד) בעניין זה:

...כי מי שמסתכל בכל דבר על עצם האמת אין יכולים להטעותו לעולם. ואפילו אם לפעמים מטעים ומרמים אותו אינו נחשב בשם הטעיה כלל. אדרבא, השקרן והמטעה הוא מטעה את עצמו.

כמו למשל, כשהסטרא אחרא והבעל דבר מקים בעולם איזה צבוע ומפורסם של שקר כדי לרמות את הבריות, כדי שיפלו על ידו למכמורת היצר הרע, הנה מי שהולך באמת לאמתו אינו יכול להכשילו. כי מי שמתקרב, אפילו להצבוע והשקרן, אבל כוונתו באמת, כי טועה את עצמו וסובר שהוא איש אמת, ואם היה יודע שאין רצון ה' יתברך שיתקרב אליו לא היה מתקרב אליו, רק שסובר שרצון ה' יתברך שיתקרב אליו, כי הוא סובר שהוא איש צדיק תמים באמת, הנה זה האיש עובד את ה' באמת מאחר שכוונתו לשמים.

ובוודאי מאחר שכוונתו לשמים סוף כל סוף יעזרו ה' יתברך שיתגלה לו האמת ויפרד מהשקרן ויתחבר להצדיק האמת. וכן כל כיוצא בזה, שבוודאי מי שמסתכל תמיד על שורש האמת שהוא להתקרב להשם יתברך ולתורתו ולצדיקים אמתיים ולהנלווים אליהם באמת, שזה עיקר האמת וחוף מזה הכל שקר, הנה מי שמסתכל על האמת הזה בוודאי בסוף יזכה לאמת.

ואפילו בעת שנתעה חס ושלום באיזה שקר, אינו נענש על זה מאחר שכוונתו לשמים. ובלבד שלא יטעה את עצמו, שיאמר שכוונתו לשמים ובאמת אינו כן, והלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות, כי בוחן ליבות הוא יודע האמת.

וזה כלל גדול ועצה נפלאה בעבודת השם לכל אדם שבעולם מגדול ועד קטן באיזה מדריגה שהוא, בפרט בדורות הללו שהתגבר השקר ובלבל את העולם מאוד מאוד כמעט בלי שיעור. ועיקר העצה נגד השקר הוא האמת, היינו שלא יטעה האדם את עצמו, ובכל דבר שהוא מסופק בו ואינו יודע האמת יחשוב בלבו שהוא רוצה רק האמת לאמתו, ויבקש מהשם יתברך שיזכהו לנקודת האמת, ואחר כך ימסור כל תנועותיו להשם יתברך, ואז איך שיוליהו השם יתברך כך הוא האמת. ואפילו אם רואה שעשה כך כמה פעמים ועדיין לא זכה להאמת, ואפילו אם לפעמים נודע לו אחר כך שטעה עצמו באיזה דבר, אף על פי כן אם היה כוונתו רצויה באמת, נחשב הכל לאמת כי רחמנא לבא בעי וכמו שאמרו רבותינו ז"ל: ובלבד שיכוון לבו לשמים, ומי יודע דרכי השם נפלאות תמיים דעים אולי זה הוא דרכו והליכתו להאמת, שאי אפשר לו לפי מעשיו לזכות להאמת כי אם על פי דרכים אלה שעבר בהם, כי דרכיו יתברך נפלאים מאתנו מאוד. וכל הדברים האלה אי אפשר לבאר בפה ובכתב כי הם מהדברים שאין להם שיעור כנ"ל. ואף על פי כן האמת הוא אמת, ומי שחפץ באמת לאמתו ואינו מטעה את עצמו בוודאי סוף כל סוף יזכה לאמת!

כאשר רואים את זה שטעה ונפל אולי קשה לפעמים שלא לצאת נגדו, ואולי אף מוכרחים, ובפרט כאשר יש חשש שילמדו ממנו אחרים. אף על פי כן, דבר זה נכלל בדיני נפשות הדורשים הכרעה מהראויים לכך, ודווקא זוהי הסכנה הגדולה. רבים נדרסו ונחנקו על ידי ההמון, ולולי ההמון והדחק הרי שהיו נופלים ואחר כך קמים.

אין להתעלם מכך שקיימים דיני מיתות ב"ד, ישנם דיני רודף והלכות אין דוחין נפש מפני נפש, ויש הנכללים במורידין ולא מעלין, אך מכאן ועד נתינת הגושפנקא לכל יתירי כח וחסירי מדע, לפסוק ולהכריע ולבצע המרחק די גדול. ואף אם כיוון נכונה הרי הקב"ה פקד את דמי זרעאל על בית יהוא (כברש"י מלכים א' ט"ז ז') והדברים ידועים.

ואת החזקה אשמיד ארענה במשפט

הנה, מכל נבואה יש מה ללמוד ולהשכיל, שהרי רק נבואה שנצרכה לדורות נכתבה. אף על פי כן, אי אפשר לדעת בדרך כלל עד כמה הדברים נוגעים למעשה. קצת שונה בזה פרק ל"ד ביחזקאל, המתאר את רמיסת החלשים, כי נדמה מתוך הפסוקים שביאת המשיח תהווה תיקון למציאות הבעייתית המובאת שם. ומהות החלשים מתפרשת בכמה אופנים, בין בפשוטו כעניים או גרים, ובין במישורים של חולשת הדעת והשלמות.

אנו רואים בימינו שכל מי שמסוגל פועל ללא לאות למען הצאן על גווני נידחיו. אור התורה מוקרן בעוז מבתי המדרש, ואלו המוצאים עצמם מתאימים לכך מתמסרים לקירוב קרובים, ואחרים מקדישים חייהם למען הרחוקים. בלב כל ירא שמים בעל עמדת כח והשפעה מפעמת תחושת אחריות ושליחות לשפוט צדק וברוך השם קשה למצוא היכן דברים כעין אלה עלולים חלילה לבוא לידי ביטוי בדורות האחרונים.

מכל מקום כאמור נביא נראה שעניין הפרק נוגע לאחרית הימים. נעתיק את הפסוקים ואולי מאן דהו ימצא רמז הנוגע למעשה (כדאי אולי ללמוד את הפרק עם פירוש מהר"י קרא שבמקראות גדולות. ובעניין הרועים את עצמם כדאי לעיין בליקוטי מוהר"ן ח"ב סי' ס"ג בעניין שכל רועה ורועה יש לו ניגון, ובהמשך שם. וכן בח"א סי' כ"ב בעניין הכופים בני אדם תחות שעבודדיהו).

(א) ויהי דבר ה' אלי לאמר: (ב) בן אדם הנבא על רועי ישראל, הנבא ואמרת אליהם לרועים כה אמר אדני אלוקים הוי רועי ישראל אשר היו רועים אותם, הלוא הצאן ירעו הרועים: (ג) את החלב תאכלו ואת הצמר תלבשו הבריאה תזבחו הצאן לא תרעו: (ד) את הנחלות לא חזקתם ואת החולה לא רפאתם ולנשברת לא חבשתם ואת הנדחת לא השבותם ואת האובדת לא בקשתם ובחזקה רדיתם אותם ובפרך:

(במלבי"ם בביאור המילות: הנחלות, החולה. נחלה מצייר תחילת פעולת החולי שלכן בא בצורת הנפעל, והחולה הוא שם התואר על שכבר חלה

בו החולי מכבר, הראשון די לו בחיזוק, והשני צריך רפואה. לא ריפאתם, לא חבשתם. החיבוש היא על השבר. הנידחת, האובדת. הנידח הוא חוץ למקומו, והאובד נעלם מקומו לגמרי.)

(ה) ותפוצינה מבלי רועה ותהיינה לאכלה לכל חית השדה ותפוצינה: (ו) ישגו צאני בכל ההרים ועל כל גבעה רמה ועל כל פני הארץ נפוצו צאני ואין דורש ואין מבקש: (ז) לכן רועים שמעו את דבר ה': (ח) חי אני נאום אדני אלוקים אם לא יען היות צאני לבז ותהיינה צאני לאכלה לכל חית השדה מאין רועה ולא דרשו רועי את צאני וירעו הרועים אותם ואת צאני לא רעו: (ט) לכן הרועים שמעו דבר ה': (י) כה אמר אדני אלוקים הנני אל הרועים ודרשתי את צאני מידם והשבתים מרעות צאן ולא ירעו עוד הרועים אותם והצלתי צאני מפיהם ולא תהיין להם לאכלה: (יא) כי כה אמר אדני אלוקים הנני אני ודרשתי את צאני ובקרתים: (יב) כבקרת רועה עדרו ביום היותו בתוך צאנו נפרשות כן אבקר את צאני והצלתי אתהם מכל המקומות אשר נפוצו שם ביום ענן וערפל: (יג) והוצאתים מן העמים וקבצתים מן הארצות והביאותים אל אדמתם ורעיתים אל הרי ישראל באפיקים ובכל מושבי הארץ: (יד) במרעה טוב ארעה אותם ובהרי מרום ישראל יהיה נוהם שם תרבצנה בנוה טוב ומרעה שמן תרעינה אל הרי ישראל: (טו) אני ארעה צאני ואני ארביצם נאום אדני אלוקים: (טז) את האובדת אבקש ואת הנדחת אשיב ולנשברת אחבוש ואת החולה אחזק ואת השמנה ואת החזקה אשמיד ארענה במשפט: (יז) ואתנה צאני כה אמר אדני אלוקים הנני שופט בין שה לשה לאילים ולעתודים: (יח) המעט מכם המרעה הטוב תרעו ויתר מרעיתם תרמסו ברגליכם ומשקע מים תשתו ואת הנותרים ברגליכם תרפשו: (יט) וצאני מרמס רגליכם תרעינה ומרפש רגליכם תשתינה: (כ) לכן כה אמר אדני אלוקים אליהם הנני אני ושפטתי בין שה בריה ובין שה רזה: (כא) יען בצד ובכתף תהדפו ובקרניכם תנגחו כל הנחלות עד אשר הפיצותם אותנה אל החוצה: (כב) והושעתי לצאני ולא תהיינה עוד לבז ושפטתי בין שה לשה:

(כשדנים על הדיפת החלשים עולה שאלה מעשית לא פשוטה. פעמים רבות אנו מוצאים את עצמנו בצד החזקים, ולכן אלו שנוהגים לדחוף לא הודפים אותנו, אך בראותנו את החלשים מושלכים אנו נמנעים מלהביע מחאה על כך, שהרי עלולים להחליט לדחוף גם אותנו. ונמצא שגם אם מעטים הם אותן שמנות וחזקות שפועלות כך, מאוד ייתכן שמתעוררת תביעה גם על השאר, וצ"ע.)

(כג) והקימותי עליהם רועה אחד ורעה אתהן את עבדי דויד הוא ירעה אותם והוא יהיה להן לרועה: (כד) ואני ה' אהיה להם לאלוקים ועבדי דוד נשיא בתוכם אני ה' דברתי: (כה) וכרתי להם ברית שלום והשבתי חיה רעה מן הארץ וישבו במדבר לבטח וישנו ביערים: (כו) ונתתי אותם וסביבות גבעתי ברכה והורדתי הגשם בעתו גשמי ברכה יהיו: (כז) ונתן עץ השדה את פריו והארץ תתן יבולה והיו על אדמתם לבטח וידעו כי אני ה' בשברי את מטות עולם והצלתיים מיד העובדים בהם: (כח) ולא יהיו עוד בז לגוים וחית הארץ לא תאכלם וישבו לבטח ואין מחריד: (כט) והקמתי להם מטע לשם ולא יהיו עוד אסופי רעב בארץ ולא ישאו עוד כלימת הגוים: (ל) וידעו כי אני ה' אלוקיהם אתם והמה עמי בית ישראל נאם אדני אלוקים: (לא) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם אני אלוקיכם נאם אדני אלוקים:

אחד היה אברהם

לעיתים ישנו צורך מיוחד לכל אדם לפעול באופן שאינו מובן ומתקבל על ההמון. והדבר מצריך יראת שמים גדולה להיות מסוגל לפעול באופן שנדמה לאחרים כשגוי. וכמש"כ הגר"א בביאורו על הפסוק במשלי (י"ד ב') "הולך ביושרו ירא ה' ונלוז דרכיו בזהו", וכפי שהובא לעיל.

הצורך ביחידיות ובאחריות לתפקידו המיוחד ללא כפיפות למה יאמרו עומד בבסיס הווייתנו כבני 'אברהם העברי' על שם שכל העולם היה מעבר אחד והוא מהעבר השני. וכך מובא בתחילת ליקוטי מוהר"ן ח"ב:

אחד היה אברהם (יחזקאל ל"ג), שאברהם עבד ה' רק על ידי שהיה אחד, שחשב בדעתו שהוא רק יחידי בעולם ולא הסתכל כלל על בני העולם שסרים מאחרי ה' ומונעים אותו, ולא על אביו ושאר המונעים, רק כאילו הוא אחד בעולם, וזהו אחד היה אברהם. וכן כל הרוצה ליכנס בעבודת השם, אי אפשר לו ליכנס כי אם על ידי בחינה שיחשוב שאין בעולם כי אם הוא לבדו יחידי בעולם, ולא יסתכל על שום אדם המונעו כגון אביו ואמו או חותנו ואשתו ובניו וכיוצא, או המניעות שיש משאר בני העולם המלעיגים ומסיתים ומונעים מעבודתו יתברך. וצריך שלא יחוש ויסתכל עליהם כלל, רק יהיה בבחינת אחד היה אברהם, כאילו הוא יחיד בעולם כנ"ל.

למרות הדברים היסודיים הללו, שהאריכו בהם גדולי המוסר, מכל מקום כאשר האדם מצליח לעמוד על רגליו, ואינו נדרס או נחנק, נדמה שהדבר אינו כה חיוני. ניתן לזרום כחלק מעדר ההולכים יחד בכיוון חיובי.

אף על פי שבאמת אבדן הייחודיות, אפילו של אדם אחד, וכן ההסתפקות בעמידה בהצלחה במסגרת הבסיסית שהחברה שבה הוא חי מחייבת, מבלי תחושת מחוייבות לשליחותו האישית שלשמה בא לעולם, הן כל אלו אכן חורבן והפסד גדול, אך הוא אינו מורגש כל כך, ואף ייתכן שבשלב מסויים בהמשך יעמוד האדם על דעתו ויחיה חיים אמתיים יותר.

(**ובמאמר** המוסגר נוסף, שגם מבלי להבין את מאמר חז"ל לית אדם בלא א' קשה להימנע מלחוש במניין הזועק של ההרוגים שהחל במ"ד ולבסוף נחתם במ"ה, כמניין אד"ם.

ובודאי, פשוטו של מאמר חז"ל מדבר בשמות הקדושים, שם הוויה ב"ה במילוי אלפין (אות יו"ד ואות ה"א ואות ו"ו ואות ה"א) עולה כמניין אד"ם בגימטרייה. אך בשיעורו של הגריצ"ח שליט"א בשבוע שלאחר האסון, ביאר (בהקשר אחר) רעיון על דרך הפשט, שאין אדם ללא ייחודיות. כמובא בספרים שאין לשון ריבוי במילה אדם, המילה 'אדמים' לא קיימת.

חלק מהותי מהויות האדם הינה היותו בריה מיוחדת, בין מצד שאינו רק חלק ממכלול וקבוצה אלא ישות עצמאית, ובין מצד שאין אחר כמוהו והוא בעל תפקיד וזהות בלעדית בעולם.)

דווקא לאלו שמסלול חייהם הובילם לירידה מסוכנת, ובפרט כאשר לא צלחו את הירידה טוב כל כך, אלא נפלו ונחבלו, אצלם הסכנה גדולה בהרבה. אם היה ניתן להם מרווח נשימה, סיוע להתאוששות, חבישת חבורותיהם וכדו' ללא ספק בס"ד המשך מסלולם יביא תקומה מחודשת.

אך אם יוסיפו להידרס ולהיפצע מרומסיהם, אם מרוב הדחק ייגמר להם האוויר ויחנקו, הם עלולים להגיע למצב אל חזור (ואמנם הקב"ה מחיה מתים ברחמים רבים, אך לאו בכל יום מתרחיש ניסא).

בדברי ליקוטי מוהר"ן (ח"א סי' ס"ה אות א' אודות 'בעל השדה', דהיינו מידת צדיק ויסוד, המכונה בלשון חז"ל גננא בזוה"ק תרומה קס"ז. ובספומ"ע י"ג ביום השני) נמצאת נקודה מעניינת בעניין מרווח הנשימה והמחנק שנשמות עלולות לחוש מאחרים:

דע, כי יש שדה, ושם גדלים אילנות ועשבים יפים ונאים מאד. וגודל יקר יופי השדה וגידוליו אי אפשר לספר, אשרי עין ראתה זאת. ואילנות ועשבים, הם בחינת נשמות קדושות הגדלים שם. ויש כמה וכמה נשמות ערומות, שהם נעים ונדים מחוץ לשדה, וממתינים ומצפים על תיקון, שיוכלו לשוב וליכנס אל מקומם. וגם אפילו נשמה גדולה, שבה תלויים כמה נשמות, לפעמים כשהיא יוצאת לחוץ, קשה לה לחזור לשם. והם כולם מבקשים ומצפים על בעל השדה, שיוכל להתעסק בצורך תיקונם. ויש נשמה, שתיקונה על ידי מיתה של אחד, או על ידי מצוה ועבודה של אחד.

ומי שרוצה לחגור מתניו, להכניס עצמו להיות הוא הבעל השדה, צריך להיות איש אמוד ותיקיף, וגיבור חיל, וחכם, וצדיק גדול מאוד... וזה הבעל השדה, הוא משגיח ומשתדל תמיד להשקות האילנות ולגדלם, ובשאר תיקוני השדה. ולהרחיק האילנות זה מזה הרחקה הראוי, שלא

יכחיש אחד את חברו. כי לפעמים צריך להראות למקורב גדול הרחקה גדולה, כדי שלא יכחיש את חברו.

ישנו צורך בהרחקת האילנות בכדי שלא יכחישו זה את זה. בפשטות היינו סבורים שהכוונה ליצור מרחק בין האילנות, כך שלכל אחד יהיה מספיק מים אויר ואור. אך בליקו"מ כתב "כי לפעמים צריך להראות למקורב גדול הרחקה גדולה כדי שלא יכחיש את חברו".

משמע שהמחנק נוצר מכוח תפיסתו העצמית כמקורב גדול, ובכך מתנשא על חברו וזה מה שגורם להכחשתו, ולכן יש צורך להראות לאותו מקורב ריחוק, שעל ידי זה יחדל מלהכחיש את חברו. וכמובן יש מקום להתבונן בזה עוד.

סגרו את הדרך

למרות שהדרך הייתה בעייתית ומסוכנת מצד עצמה, ורבים מעדו ונפלו זה על זה, לא זה מה שגרם לממדי האסון הבלתי הנתפס. אלא שמחמת היות הדרך מסוכנת ראו לנכון לחסום אותה, והשגיאה החמורה הביאה לכך שהחסימה התעלמה מכך שהדרך פתוחה מלמעלה ובהכרח רבים ימצאו עצמם בתוך אותו שביל, ובמקום ההצלה שהתכוונו להעניק נעשה על ידי זה ההיפך הגמור רח"ל.

גם ברוחניות, כשמדובר בדרכים מסוכנות, מתעורר הכרח לבחון ולהכריע למעשה איזו דרך עלינו לחסום, ועד כמה מוטל עלינו לעשות זאת, ובאילו אופנים.

הסוגיא רחבה ודקה, ניתן להתעורר למעט כיווני מחשבה בזה מתוך הדברים שכתב בליקוטי מוהר"ן סי' ל"א, ונעתיק חלק קטן מתוך הדברים:

וזהו: 'אם הרב דומה למלאך ה' צבאות', כי הרב צריך גם כן שיהיה לו שני כוחות שיש להתורה, סם חיים וסם וכו', באופן שיהיה אפשר להמתקרב אליו לקבל כרצונו, "צדיקים ילכו, ופושעים יכשלו". אם

הוא משתוקק לעבודת השם יתברך, יוכל לקבל מהרב דרך ישרה לעבוד את ה'. ואם לאו וטינא יש בלבו, יוכל גם כן למצוא בהרב דבר שיקצץ בנטיעות ויכפור בכל, חס ושלום.

וזה בחינת (חגיגה י"ד): 'ארבעה שנכנסו לפרדס, רבי עקיבא נכנס בשלום ויצא בשלום, בן עזאי הציץ ונפגע, בן זומא הציץ ומת, אחר קיצץ בנטיעות'. ואלו הארבע בחינות הם בחינות צדיק ורשע עובד אלוקים ולא עבדו, האמורים בפסוק (מלאכי ג'): ושבתם וראיתם בין צדיק וכו'. ואלו הארבע בחינות הם נמצאים בכל בני אדם הרוצים ליכנס לעבודת ה', ולהתקרב להצדיק והרב שבדור. כי יש מי שהוא נכנס ונתקרב להצדיק, והוא מקבל ממנו דרך ישרה לעבודת ה' לפי מדרגתו וערכו. והוא בחינות צדיק, בחינות רבי עקיבא שנכנס בשלום ויצא בשלום. ויש מי שהוא בחינות הציץ ומת, הציץ ונפגע. היינו שנתלהב לבו מאוד מגודל האור וההתלהבות שהאיר בו הצדיק ביתר שאת למעלה ממדרגתו, ועל ידי זה יוכל למות. וזה בחינת הציץ ומת, בחינות עובד אלוקים. ויש מי שיוצא מדעתו מחמת שעולה למעלה ממדרגתו, והוא בחינות הציץ ונפגע, בחינות לא עבדו.

אך על כל פנים אפילו הציץ ומת הציץ ונפגע, שניהם הם בחינות צדיק, ועליהם גם כן נאמר: "צדיקים ילכו בם", רק שלא נכנסו ויצאו בשלום כמו רבי עקיבא. ויש מי שמתקרב להצדיק ומקצץ בנטיעות וכופר בכל, חס ושלום, והוא נקרא רשע, וזה בחינות אחר. וזה בוודאי 'טינא הייתה בלבו', כמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (שם ט"ו): על אחר. ועל כן בהכרח שימצא בהצדיק את שלו, שימצא דבר שיקצץ בנטיעות על ידו, ועל זה נאמר: "ופושעים יכשלו בם". כי הרב בהכרח שיהיה לו שני הכוחות אלו כנ"ל.

מתבארת כאן נקודה מחודשת, שגם בחינות הציץ ונפגע הציץ ומת, נכללים בהגדרת צדיקים. וכן מתבאר שבכל לימוד תורה מונחת הבחירה והבחינה של צדיקים ילכו בם וכו'. יש בזה לכאורה נ"מ למעשה כשמדובר על חובת תוכחה ומחאה, מול אילו שגיאות עלי

לפעול בכוח למונעם, ובאלו מהן מצטמצם תפקידי וחובתי רק לנסות לסייע ולהציל מהשגיא.

יכול ידחה אבן

במידה והסקנו שבדרך בעייתית מסוימת צועדים אנשים ובכל זאת איננו אמורים מסיבה כלשהי לחסום אותה לחלוטין, מתעוררת לכאורה חובה חדשה לתקן ולתחזק את אותה הדרך כך שתתמעט הסכנה בה ככל שאפשר.

ויש בזה שאלה תמידית וענפה, איך והאם בכלל לסייע ולתקן כאשר לתפיסתנו בכל מקרה תישאר סכנה מסוימת, וממילא לכאורה אולי עדיף שתיוותר הסכנה על כנה, וזאת על מנת שיראו ויראו, ויהיה ניתן להוכיח קבל עם ועדה שלא זו הדרך.

ייתכן ויהיה מי שיכריע, שאע"פ שפלוני יכול היה לצעוד באותה דרך מבלי להינזק, הרי שעדיף לדחותו ולגרום לו להחליק, שהרי אם יצליח לצאת בשלום עלולים אחרים ללמוד ממנו ולצעוד אחריו בטעות כשאנו מבינים שרבים מהם לא יינצלו כמותו.

וייתכן שיכריעו שראוי לתקן את הדרך, לבנות מעקה, לסלול מסילה שמונעת החלקה ולהרים מכשול מדרך עמי גם בנתיב עלום שכזה, או עכ"פ להימנע מלקלקל את הדרך עוד יותר.

בוודאי הדברים אמורים היו להיות מסורים לעיני העדה, היחידים הראויים לדון דיני נפשות, אך אף על פי כן מזדמנים לפתחו של כל אחד ואחד מאתנו (וכמובן אי אפשר להרחיב) הזדמנויות לדחות אבן אחר הנופל, או לחילופין להושיט יד ולסייע לעבור בשלום את אותה ירידה.

ישנו עניין עמוק וגנוז שהתגלה רק בספר הנשרף (שממנו נותר לפליטה רק סימן פ"ג בליקוטי מוהר"ן ח"ב), שם מתבאר שאמנם על ידי שאדם מתבייש על עוונותיו מוחלין לו, כדאיתא בגמרא, ובושה זו היא בחינת שפיכות דמים, מכל מקום קיימת סכנה שיינקו החיצונים מאותה

שפיכות דמים ולכן יש צורך בכיסוי הדם, שהקב"ה כביכול מכסה על דמהון של ישראל שנשפך, והדברים נוגעים גם לשפיכות דמים ממש, ולתיקונם של הנשמות הנפולות.

ואף שאין איתנו יודע עד מה, ובפרט שאמר שאין מי שיודע בספר ההוא דבר כי אם צדיק גדול חד בדרא וגם שיהיה חכם בכל החכמות (כדאיתא בחי"מ קע"ב). נדמה שמבין השיטין תתכן התעוררות והתנוצצות הבנה גם לנו, ולכן אעתיק מדבריו הנסתרים:

...ואז יכול הלב להתלהב בלימוד התורה בשלהובין דרחימותא, ומים רבים שהם אהבות ויראות חיצוניות, אי אפשר להם לכבות התלהבות הזאת, בבחינת (שיר השירים ח'): "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה". והשכינה היא מכסה בכנפיה על דמהון של ישראל באהבה הזאת, שלא ישלטו עליהם זרע מרעים, שהם בחינת מי המבול. וזה: העובר עבירה ומתבייש בה, מוחלין לו וכו' (ברכות י"ב); כי "על כל פשעים תכסה אהבה" (משלי י'), כי על ידי הבושה נשפך דמו, ואז השכינה מכסה דמו באהבה כנ"ל, בבחינת כיסוי דם, ועל ידי כיסוי הזאת נתכסה כל פשעיו ממילא (ברכות י"ב).

וכשהקדוש ברוך הוא רוצה לטעם ממצוות עשה של איש ישראלי, שהוא צדיק, אזי היא בחינת איבר מן החי, שהוא אסור באכילה, וצריך שחיטה להתירה. על כן צריך שיבוא עליו בושה שהיא שפיכות דמים, בחינת שחיטה, שהיא מטהרת האיבר מן החי, ואזי יוכל השם יתברך לטעום מהמצוות עשה שלו, בין מצות עשה אחת בין מצוות רבות, כי המצוות נקראים מטעמים, כמו שכתוב (בראשית כ"ז): "ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי" - 'מפקודין דעשה', כמובא (בתיקוני זוהר תיקון כ"א דף נ').

וכשנשפך דמו על ידי הבושה כנ"ל, אזי צריך לשמור, שלא יינקו ממנו החיצונים הידועים, שרוצים לינק מזה הדם הנשפך. על כן צריך כיסוי, שהשכינה מכסה דמהון של ישראל, שנשפך באהבה הזאת, בחינת: כאשר אהבתי, כנ"ל. וזה בחינת כיסוי דם.

ובעניין שפיכות דמים של ישראל יש דברים עליונים ונסתרים הרבה, בין שפיכות דמים על ידי בושה, בין שאר שפיכות דמים ממש. כי יש כמה וכמה נשמות נפולות, שאין להם עלייה כי אם על ידי שפיכות דמים של ישראל - של אדם גדול, ולפעמים אין להם עליה כי אם על ידי שפיכות דמים ממש. וזה בחינת (יומא פ"ו): זדונות נעשין כזכויות. שעל ידי הבושה ושפיכות דמים השכינה מכסה דמהון באהבה הנ"ל, וזה בחינת: "על כל פשעים תכסה אהבה" כנ"ל, ונתהפכין הזדונות לזכויות, ונתעלו הנשמות הנפולות, שהן בחינת פשעים, כי נתעלן ונתהפכין לזכויות על ידי כיסוי דם באהבה הנ"ל (עיין בתקון כ"א):

ירא שמים בפתח

מלבד הצורך לדון איך אנחנו מתייחסים ופועלים כלפי אותה הדרך המסוכנת וההולכים בה, הרי שראוי לדון באותה מידה, ואולי אף יותר מהנידון הנ"ל, כיצד ראוי להתייחס לעצמו מי שמוצא עצמו באותה ירידה מסוכנת, ובדרך שנחסמה על ידי אחרים.

האם הידיעה שנכנס לדרך לא נכונה לכתחילה מהווה תביעה כה חמורה השוללת ממנו זכות הצלה, בפרט אם אינו מסוגל כעת לצעוד בחזרה במעלה הירידה. או אולי עליו למצוא כעת דרך הצלה לעצמו ואולי יחד עמו גם לחבריו שנלכדו באותה דרך ללא מוצא.

יכול להיות שבאדם כלפי עצמו ההכרעה שונה מזו שהכריעו בעלי הסמכות לכך. אולי אפילו אם שומרי הדרכים העמידו מחסום בצדק, ואף גרמו לו בצדק להילכד וליפול, אין זה אומר שעליו להסכים לכך, אלא אדרבה עליו להציל את נפשו (עיין תוס' שבת דף ד'. ד"ה קודם שיבוא לידי איסור סקילה).

ניתן להמשיל זאת במה שתקנו חז"ל שאין פודין את השבויים יותר מכדי דמיהן מפני תיקון העולם, דהיינו בכדי שלא יורגלו העכו"ם לשבות שבויים יהודיים ביודעם שבני ישראל רחמנים וחיי כל אחד יקר בעיניהם מכל הון דעלמא.

אף על פי כן, כל אשר לו יתן אדם בעד נפשו, על האדם עצמו לא חלה תקנה זו של חז"ל, ומותר לו לפדות את עצמו בממונו גם יותר מכדי דמיו.

אמונתנו היא שלכל המצבים שהגענו אליהן בכל הגלויות ישנה משמעות, והבחירה בטוב של כל יהודי בכל מדרגה הינה חלק מגילוי מלכותו יתברך בעולם. יהודי רחוק שעמד בניסיון ולא התגאל במאכלות אסורות ומסר נפשו על כך רגעים ספורים לפני שחרורו מן המחנות, גורם קידוש שם שמיים באופן מיוחד שהקרובים מעיקרא לא זוכים אליו. וכמו שהביא מוהר"ן בכמה מקומות את המובא בזוהר (יתרו דף ס"ט). כד אתי יתרו, כדין אתיקר שמא דקודשא בריך הוא, וביאר שעל ידי שמקרבים את עצמן לעבודת השם יתברך אלו הרחוקים, זהו כבודו יתברך שמו.

גם במקרים כמו אלו שאנו דנים בהם כעת ישנם דברים נסתרים וניסיונות מיוחדים. לפעמים דווקא ירא שמים חוסם את שביל האמונה, ובכך גורם הצלה גדולה, כי על ידי זה אם יבחר האדם למסור נפש, יצליח להגיע אל האמונה. וכך כתב בסי' קנ"ב:

כשבא נשמה קדושה לעולם עם הענפים השייכים לה, אזי הקליפה מסבבת אותה. רק נשאר פתח נגד אמונה, שכנגד האמונה הפתח פתוח. ומחמת פגם הענפים, חס ושלום, משליכין אותם משם, דהיינו משמליכין אותם מן האמונה. ואזי אין יכולין ליכנס, דהיינו להתקרב אל שרשם, שהוא הנשמה הנ"ל.

כי לפעמים משליכין ומפילין אחד מן האמונה, כעין מה שמצינו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (זוהר אחרי דף ע"ב): על ארץ ישראל, על המתים שאינם ראויים להיקבר בארץ ישראל, "ותבואו ותטמאו את ארצי ונחלתי וכו'".

והנה סתימת הפתח הנ"ל, דהיינו האמונה, על ידי פגם הענפים כנ"ל, הוא רק לפי שעה, ואחר כך נפתח הפתח כבתחילה. היינו שבעת שצריכין להשליך לחוץ את מי שאין ראוי להתקרב אזי הקליפה

המסבבת הנ"ל, שיש בה פתח כנגד אמונה כנ"ל, היא מתגברת ומתקרבת ומתפשטת גם על הפתח הנ"ל, ואזי אין יכול ליכנס. ותיכף אחר כך, חוזר הפתח ונפתח כבתחילה.

וכשיש, חס ושלום, ריבוי פגמים הרבה, שעל ידי זה יש כח להסיבוב הנ"ל להתפשט על הפתח לבלי להניח ליכנס כנ"ל, אזי מתייראין וחוששין שלא ייסתם הפתח לגמרי, חס ושלום, על ידי התגברות הקליפה המסבבת. ואזי מעמידין שם בפתח הנ"ל ירא שמים, שהוא בעצמו עומד לשמור שלא ייכנסו שם. ואף על פי כן הוא תועלת נגד הקליפה המסבבת הנ"ל, שאי אפשר לה להתקרב ולהתפשט על הפתח, מחמת הירא שמים שעומד שם.

ועל ידי מסירת נפש, דהיינו שמוסר נפשו בשביל לנסוע ולהתקרב להצדיק, על ידי זה אפשר לדבק עצמו אליו. אך אי אפשר שיאיר אליו חכמה דהיינו המח בעצמו. והשם יתברך ימהר הגאולה בכלל ובפרט.

עיינ בזוהר תרומה (דף ק"מ: קמ"א): הובא ב"פרדס" שער התמורות פרק ב'. בארעא קדישא מתתקנא כולא וכו', עיין שם היטב מה שכתוב שם פריסא קלישא שנפרס על הפתח. ועל פי הסוד הנ"ל, הוא בחינת הירא שמים שהוא בחינת פריסא קלישא. וכמבואר שם בזוהר, למיעל אי אפשר, וגם הקליפה אי אפשר לה להתפשט על הפתח מחמת הפריסא קלישא עיין שם. והוא ממש מה שכתוב לעיל בעניין הירא שמים, ודוק היטב ותבין נפלאות. וגם עיין בספר טוב הארץ ששם מדבר גם כן מעניין ארץ ישראל, והבן הדבר היטב לדמות מלתא למלתא, כי הכל אחד עם הנ"ל.

כבוד זה בזה

רבים התעוררו לכך שהאסון אירע ביום בו פסקה המגיפה ונשלם התיקון על כך שלא נהגו כבוד זה בזה. ענפים רבים מסתעפים מנושא יסודי זה, שלום ומחלוקת, שמירת הלשון, אל תהי בז לכל אדם וכו'.

בבואנו להתבונן בדברים למעשה ניתן היה לכתוב דברים מפורשים, דוגמאות והמחשיות, אך כמדומני שכל הכותב כך מובטח לו שלא תצמח כל תועלת מדבריו. ומאידך 'תחת גערה במבין מהכות כסיל מאה', ואמרו חז"ל גדולה מרדות אחת בלבו של אדם יותר ממאה מכות. אלא, כדרכה של תורה ננסה להתבונן מעט במה שקיבלנו מרבתינו ז"ל וגדול תלמוד שמביא לידי מעשה.

אמרו חז"ל (בראשית רבה פרשת נח פרשה ל"ח):

רבי אומר גדול השלום שאפילו ישראל עובדים עבודת כוכבים ושלום ביניהם אמר המקום כביכול איני יכול לשלוט בהן כיון ששלום ביניהם, שנאמר (הושע ד') "חבור עצבים אפרים הנח לו". אבל משנחלקו מה הוא אומר (הושע י') "חלק לבם עתה יאשמו", הא למדת גדול השלום ושנואה המחלוקת.

בבואנו לבחון איך נוכל להתקרב למציאות השלום המתוקנת עולה קושי גדול בהבנת מאמר חז"ל זה. הרי ישנה חובה להיבדל מן הרשעים, ואמרו חז"ל שאין להשתתף עמהם אפילו לדבר מצווה. וכאשר ישנם חילוקי דעות בדברים הנוגעים באמונת ישראל יש הנידונים כרשעים על ידי זה.

והנה, בוודאי לתלמידי החכמים שבדור הגדרים ברורים, מה לקרב ומה לרחק, היכן להביע את הדרישה "בקש שלום ורודפהו" ובאילו מקומות יש להצהיר "הלא משנאיך ה' אשנא ובמתקוממך אתקוטט", מכל מקום נדמה שישנם בקרב המון העם הפשוט רבים שאינם מכילים מורכבויות אלו, ונוטים לאחד הצדדים מחמת סיבות שונות, כגון

מידותיהם הנוטות לוותרנות או מאידך ללוחמה ברע, או כתוצאה מכך שרבותיהם או הוריהם שמו דגש על אחד הצדדים כפי שראו לנכון במצב מסויים, מבלי העמקה בגבולות ההלכתיים והמצביאותיים.

פן מעניין מתגלה באופן בו הביא בליקוטי מוהר"ן (סי' ס"ב) מאמר חז"ל זה:

וזה שלום ראשי תיבות ו'דע מ'ה ש'תשיב ל'אפיקורוס. כי על ידי השלום יודע להשיב על אפיקורסות שבלבו כנ"ל עיין שם. וגם על ידי השלום שיש בין ישראל, בין אחד לחברו, גם על ידי זה נתבטלן האפיקורסות, כמבואר במקום אחר (לעיל בסימן כ"ז). וזה שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (בראשית רבה פרשה ל"ח): "חבור עצבים אפרים הנח לו" (הושע ד'), 'שכשיש שלום בין ישראל, אפילו עובדין עבודה זרה מוחלין להם'. אבל "חלק לבם, עתה יאשמו" (שם י'). כי על ידי המחלוקת באין כפירות כנ"ל, וכל אחד אוחד בדעתו, מאחר שאינם באים ומתוועדים יחד, לדבר אחד עם חברו להפכו לדעתו. ואפילו יבואו יחד וידברו זה עם זה, לא ישוב מדעתו, מחמת הניצחון של המחלוקת. אבל כשיש שלום, אפילו עובדין עבודה זרה מוחלין להם. כי על ידי השלום, בוודאי יתבטל העבודה זרה והאפיקורסות שיש לכל אחד מהם, על ידי שידברו זה עם זה, וישיבו זה את זה מדעותיו הרעות והכפירות. ובוודאי יבואו לאמונה שלמה וישרה על ידי השלום כנ"ל, וכמבואר במקום אחר (שם).

כי למשון את כל העולם לעבודתו לעבדו שכס אחד, וכולם ישליכו אלילי כספם וזהבם ויתפללו אל השם יתברך לבד - זה הדבר נעשה בכל דור ודור לפי השלום שבדור. כי על ידי השלום שיש בין בני האדם, והם חוקרים ומסבירים זה לזה האמת, על ידי זה משליך כל איש את שקר אלילי כספו, ומקרב את עצמו להאמת. ואי אפשר לבוא לבחינת שלום, אלא על ידי הארת פנים. (ליקוטי מוהר"ן סי' כ"ז)

מתגלה כאן מבט חדש על כל העניין. רבים רגילים לראות בטעות שתירה בין ערכי בין אדם לחבירו ולבין ערכי אדם למקום, ונוטים לבכר

את אחד הצדדים כפי תפיסת עולמם. במאמר הנ"ל מתגלה שהוויתור על השלום הוא הגורם בהכרח לקלקול האמונה ועבודת השם השלימה. ודווקא על ידי החיבור והשלום מתגלות לכל אחד הנקודות שבהן חסר בשלמותו, ובוודאי יבואו לאמונה שלימה וישרה על ידי השלום.

בין דבריו עולה דרישה שכמדומה נתקלים מעט מאוד בקיומה: "באים ומתוועדים יחד, לדבר אחד עם חברו להפכו לדעתו." ניתן אולי למצוא קבוצות דיון בין מגזרים שונים, רבי שיח שמטרתן לקרב את הלבבות ולהביא לידי שלום, אך מצוי שמלכתחילה נמנעים מלבוא בגישה של 'להופכו לדעתו', כאילו שהדבר פסול חלילה.

גם במקומות שצורת השיח הינה בכיוון זה של הוכחת צדקת הדרך, לא תמיד היא בנויה בצורה של מחקר משותף מן השורש, ולפעמים משתרבב לתוכה ויכוח וניצוח, ועל ידי זה "אפילו יבואו יחד וידברו זה עם זה, לא ישוב מדעתו, מחמת הניצחון של המחלוקת."

כנראה מרגישים שדווקא כך נכון ומוכרח להיות, שלא לדון באופן המאפשר שכנוע הדדי. הרי כאשר אני בא לדון יש לי דעה מגובשת על הדברים, כך קיבלתי מהורי או רבותי, ובדרך כלל סטייה מדרך זו נתפסת כשיבוש וחסרון במקרה הטוב, או כאיסור ופגם באמונה במקרה החמור יותר. כך שבאמת אין מקום לדיון פתוח מתוך נכונות לשמוע ולשנות, אך אולי הדברים אינם כה מוחלטים.

שבעים פנים

לפום ריהטא ניתן למצוא שתי גישות ביחסם של אנשים כלפי דרכי עבודת השם השונות בקהילות ובמגזרים שאינם נמנים עליהן.

הגישה האחת מביאה את מאמר חז"ל "שבעים פנים לתורה", ומקבלת את העובדה שהרבה דרכים למקום, נהרא נהרא ופשטיה, כולם אהובים וכולם ברורים כאשר הם דבקים וכפופים כראוי לתורתנו הקדושה שבכתב ובע"פ. וכך מקבלים בכבוד את האחר באמירה "אנן בדידן ואינהו בדידהו".

הגישה השנייה מזוהה עם צדקת דרכה, ומאידך מוצאת את חוסר הדיוק שבקהילות האחרות, וממילא אינה רואה מקום לדרכים שונות, שהרי כמובן אי אפשר להצדיק אף שיבוש, קטן ככל שיהיה, מחמת הטיעון ששבעים פנים לתורה. וכך אוחזים בעוז בדרכם הטובה ושוללים את כל הדרכים האחרות מחמת החסרונות שמוצאים בהן.

בלומדי בסי' ס' בספר ליקוטי מוהר"ן הבחנתי בטיעון מעניין שהעניק לי מבט שלישי בעניין. בהתייחסותו לגמרא במסכת תענית דף כ"ג אודות חוני המעגל ובהבאת עניין ע' פנים לתורה כתב כך:

כי חוני המעגל היה גדול מאוד. כמו שאמרו שם בסוגיא זו: דכד הוה עייל לבי מדרשא, כל קושיא דהוה להו לרבנן הוה מפרק להו, כי לא היה שום פנים של תורה נסתר ממנו. ועל כן שאל, מי איכא דניים שבעין שנין. היינו שאיך אפשר ליפול לבחינת שינה מכל השבעים פנים, כי אף שאפשר ליפול מפנים אחד או יותר, אבל איך אפשר ליפול מכולם.

לפני ששמתי לב לדבריו הייתי סבור שהמושג שבעים פנים לתורה מייצג מציאות של שבעים מסלולי הבנה והנהגה מושלמים. כל פן בפני עצמו לומד ומבין ומסביר כל חלק ועניין בתורתנו הקדושה מבלי להזדקק לסיוע מפן אחר.

אך כאן הבנתי אחרת. חוני המעגל היה מסוגל ליישב כל קושיה רק בגלל שלא היה שום פנים של תורה נסתר ממנו. נמצא, שלא די בכך שידע פן אחד של תורה בשלמותו.

בכל פן בתורה מצד עצמו נותרים חלקים שאינם מובנים ואינם משתלבים כראוי ללא הבאת אור נוסף מפן אחר שבתורה.

הדבר היה נראה לי חידוש גדול. אך בהסתכלות פשוטה על דברי חז"ל בעניין שבעים פנים לתורה מתקבל הרושם שזהו מלכתחילה מה שרצו לומר, וכך אמרו חז"ל (במדבר רבה פרשת נשא פרשה י"ג):

"מזרק אחד כסף" כנגד התורה המשולה ביין שנאמר (משלי ט') "ושתנו ביין מסכתי". ולפי שדרך היין לשתות במזרק כמה דתימא (עמוס ו') "השותים במזרקי יין" לכך הביא מזרק, "שבעים שקל בשקל הקודש" למה, כשם שיין חשבונו שבעים כך יש שבעים פנים בתורה, למה נאמר בקערה האחת? כנגד התורה הצריכה להיות אחת! כמה דתימא (במדבר ט"ו) תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם. למה נאמר במזרק אחד? שדברי תורה שבכתב ודברי תורה שבע"פ כולם נתנו מרועה אחד, כולם אל אחד אמרן למשה מסיני! למה היו של כסף כנגד התורה שנאמר בה (תהלים י"ב) אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל וגו', "שניהם מלאים סולת", המקרא והמשנה מלאים הם שאין אחד סותר על חבירו, סולת כמה דתימא (תהלים י"ט) ונופת צופים, כסולת שצפה על גבי נפה.

מדברי המדרש מתקבלת תמונה של פירוט והתכללות, כאשר מצד אחד שבעים פנים לתורה, ומצד שני "מזרק אחד", "קערה אחת", כל הבחינות מוכרחות להתאחד ליצירת מכלול שלם שדווקא הוא שלימות התורה שנתנה מסיני.

היה מן הראוי להביא כאן את דבריו המופלאים של הקרן אורה בסוף יבמות, המקשרים בין התקבצות עם ישראל יחדיו לבין ריבוי גווני התורה והכרח התכללותם. אך מרוב אריכותם (וכדאי מאוד לעיין בפנים) נעתיק קטע קצר מתוכם:

ונראה בפשוטן של דברים כי בא התנא הקדוש רבי אלעזר בן עזריה להודיע לנו מעלת התורה ותכליתה הטוב אשר היא מביאה אותנו. והתחיל בפרשת הקהל, כי היא מצוה גלויה ומפורסמת בלימוד התורה כאמור, וציווה עלינו להקהיל את כל הקהל למגדול ועד קטן אל מקום הקודש לשמוע את משנה התורה. ולזה שאל, אנשים באים ללמוד נשים לשמוע טף למה באים, הלא עדיין לא הגיעו למעלת הלימוד והשמיעה, ולצורך מה יובאו שמה? ואמר כדי ליתן שכר למביאייהם. כי האמת שהטף מצד עצמן לא ישכילו בלב ללמוד ולשמוע. עם כל

זה מצוה על הגדולים להביא אותם למקום הקודש. ולהטותם הדרך, ויתקרבו כולם אל מקור חיותם, ואז יופיע עליהם אור התורה ואור קדושה העליונה לטהרם ולקדשם, ויהיה כולם זבוקים בה' חיים וקיימים, אשר זה השכר אי אפשר להינתן אם לא בעשות את שלנו להתקרב אליו יתברך מקטן ועד גדול, ולא יישאר שום נידח ונפרד, ואז יוכשרו לקבל ברכה, שכר הנ"ל המעולה והגדול מכל. אבל אם לא יתקבצו כולם באחדות אחד להתקרב אליו יתברך ונמצא אנו פזורים ונדחים לא נוכל לקבל השכר השלם הזה מפני חסרון ענף אחד מענפי עץ החיים אשר נפרד. וזה שאמר כדי ליתן שכר למביאייהם, כי אם לא יבאו הטף גם כן אל הקודש פנימה גם הגדולים לא יוכשרו לקבל שכרם משלם וכנ"ל.

...ואחרי אשר ביאר הקדוש את תכלית לימוד התורה בא לפתוח פתח גדול ולדרוש המקרא הזה דברי חכמים וכו', ליישב את הדבר הקשה מה שיש לבעל דין לחלוק ולומר, אחר שתכלית לימוד התורה הוא לעשותו יתברך חטיבה אחת ולהדבק באחדותו יתברך וכנ"ל, אם כן מה זאת אשר לימוד התורה הוא על ידי מחלוקת. זה אומר טמא וזה אומר טהור. הלא זה נגד תכליתה הוא, לזה בא הקדוש לפתוח פתח ולבאר כי מי שאין לו לב לשמוע אומר כן! אבל באמת זו היא תכליתה כאשר יבואר. והנה נודע אמרם ז"ל (זוהר ח"ג ע"ג ע"א) קודשא בריך הוא וכו' כולהו חד, וכיוונו כי לא ישלם האחדות בשלימות אלא בהתאחד הקשר הנ"ל יחד.

...בעלי אסופות אלו תלמידי חכמים שיושבין אסופות אסופות ועוסקים בתורה הללו מטמאין והללו מטהרין כו'. בא לבאר יותר כי על ידי מה יבאו לומדי התורה למעלות הגדולות האלו, לזה אמר בעלי אסופות, שיושבים אסופות אסופות, כפל הדברים להורות על שתי האסופות, האחת אסיפה גשמית, והב' אסיפה רוחניות, כי 'תאחדו בנפשם יחד לכוון הכל אל מקור אחד, אל דרכי הייחוד ותכלית הלימוד לשמה כנ"ל. וכאשר יושבים בכוונה זו והללו מטמאים והללו מטהרים יתרבה הייחוד והאהבה מכל הקצוות, אם ישכון עליהם אור התורה

נתגלה להם מצפוניו ויהיו כנטיעים מגודלים. וזה הוא שאמר את והב בסופה, אהבה בסופה, כי תכלית מחלוקת זו היא להוסיף אהבה ויחוד. ולזה מפרש ואומר שמא יאמר אדם איך אני למד תורה מעתה, כי בלי השכל אל דבר בתכלית המכוון נראה קצת כעין פירוד מחלוקת, ואיך יתקיימו שניהם, תלמוד לומר, כולם ניתנו מרועה אחד, אל אחד נתנן פרנס אחד אמרן מפי אדון כל המעשים ברוך הוא, יכוון לדברינו הנ"ל, כי מקורן אחד הוא ואל אחד נתנן וכו' מפי אדון כל המעשים ב"ה. וכמו שתכלית הבריאה גם שנבראה בקצתה מתנגדים. הלא הם נבראו להשיג יחודו ואחדותו יתברך שמו כי הוא אחד ושמו אחד, כן התורה השלימה על ידי התווכחות החכמים יתרבה אורה וישכילו אמיתתה כי תורה אחת שלימה ונאמנה היא. וזה שאמרו ז"ל (אבות פ"ח מ"ז) כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים כי תכליתה הוא תכלית הקיום והאחדות.

האם דרכי מושלמת

אם דברינו בזה נכונים, הרי ששתי הגישות שהוזכרו לוקות בחסר. כמובן זו הסבורה אני ואפסי עוד, אך גם זו הסבורה אנן בדין ואינהו בדידהו, שהרי לתפיסה זו די בדרכה שלה בפני עצמה, וכאמור אין הדבר נכון.

לא קשה להבחין ששורש הטעות בשניהן אחד, דהיינו הימנעותם מלהבחין בחוסר שלימותן העצמית, זה המצריך בהכרח קבלה והארה מפנים נוספות של התורה.

אך במעט הכנעה וכנות מסוגל כל אחד להבחין באותן דקויות שאינן מקבלות מענה מושלם מתוך דרכו. אף על פי כן, מעטים הם המרחיבים התבוננותם בכיוון זה ומבקשים השלמה ממקום אחר, ולמרות מה שהתבאר הימנעותם אכן מובנת ומתבקשת לאור שגיתם.

כל עוד לא תוקנה התפיסה השורשית הרואה כיחידה אחת את כלל ישראל הצועדים בדרכי קיום התורה השלמים על גווניהן הרבים, נותר

הכרח שגוי לבחור ולהגדיר מהי הדרך הנכונה. כאשר יש רק דרך אחת נכונה מתעוררת ביתר שאת החובה להילחם על צדקת דרכי, שהרי בוודאי אני רואה את הטוב הרב שיש בדרכי ואת האמת האלוקית הנצחית שבה, ואיך אם כן אוכל לתת לבעיה וחיסרון דק שמצאתי בדרכי (גם אם הינם אמתיים ואולי אף כואבים) להמליך דרך אחרת שבה חסרונות גדולים יותר.

רק כאשר מבינים שיש כאן "מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקודש" נפתחת היכולת לבקש לשמוע, להבין ולקבל, ולהרחיב את הדרך האישית בהארה ההדדית שמתקבלת בין הפנים השונות של תורתנו הקדושה. כך תיווצר ההתכללות המוכרחת כל כך לשלמות כל אחד מישראל, לאור האמת השלמה המורכבת מכלל דרכי התורה האמתיים והמשלימים זה את זה.

כשמעמיקים במה שאירע ניתן לחוש בכך שהקב"ה מצייר למול עינינו דברים ברורים למדי, ושדווקא בהתקבצות אצל רשב"י היה מוכרח הדבר להתגלות. שהוא שורש תיקון האחדות, ובהתקבצות אליו תלויה ההתכללות של כל הגוונים והשיטות. והפגם בזה מתגלה דווקא בהשבתת שמחתו חלילה.

הדברים רחבים ועתיקים ונביא מליקוטי מוהר"ן סי' ס"א מעט מהנוגע לעניינו, ומדברי הגה"ק גאב"ד דטשערין זצ"ל בספרו פרפראות לחכמה שם המבאר ומסכם את הדברים:

(פרפראות לחכמה:): כי אם לא היה שום פגם באמונת חכמים שאזי יש לתורה שלימות ומקבלת מחכמה עילאה ומשפעת בכל השכליים פרטיים, שעל ידי זה נמתקין כל הצמצומים, כל צמצום על ידי בחינת השכל שהיא שורשו וכו', על ידי בחינת החכמה עילאה הנ"ל נמתקין כל הצמצומים והדינים בכלל, שזה בחינת מה שכל הצמצומים נכללין בתוך האבן שתיה בחינת קדשי קדשים, אזי בוודאי לא היה שום מחלוקת.

כי עיקר המחלוקת הוא על ידי בחינת התגברות הצמצומים, שעל ידי זה אין יכולים להשוות זה עם זה בדעותיהן, וזה בא רק על ידי פגם אמונת חכמים, אבל על ידי שלימות אמונת חכמים, על ידי זה נמתקין כל מיני מחלוקת, על ידי שכולם נכללים באחדות אחד בתוך האבן שתיה, שכל הכולל, חכמה עילאה.

ואדרבה, כל אחד יודע שעל ידי זה שבני אדם משונים בדעותיהן ולכל אחד יש לו בחינת צמצומים אחרים וגם בחינת שכליים פרטיים להמתיק הצמצומים, על ידי זה דייקא נשלמת התורה בשלימות גדול, שזה בחינת שלימות התורה על ידי תורה שבעל פה דייקא, שהוא בחינת ריבוי הספרים הקדושים שבתורה שנתחברו על ידי חכמים רבים, שלכל אחד היו לו צמצומים אחרים ושכליים פרטיים אחרים להמתיק הצמצומים, על ידי זה דייקא נתחברו ספרים קדושים הרבה, ועל ידי זה נשלמת התורה באור גדול עד שמקבלת מחכמה עילאה ומשפעת בכל השכליים הפרטיים שעל ידי זה נמתקין כל הצמצומים בכלליות ובפרטיות כנ"ל.

נמצא שהשינוי דיעות בשורשן אינם בכלל מחלוקת כלל רק אדרבה כנ"ל, רק על ידי פגם אמונת חכמים מתגברים הצמצומים כל כך עד שנעשין בבחינת פירוד ומחלוקת, ועל כן על ידי זה המחלוקת צרכין להתעורר דייקא לשוב על פגם אמונת חכמים, ואז על ידי זה דייקא נתרבין הספרים קדושים ונשלמת התורה וכו', ונמתקין כל הצמצומים על ידי שנכללין כולן באבן השתיה כמבואר בפנים. (עד כאן לשונו)

(ובליקוטי מוהר"ן שם) וזה: "הן תוי שדי יענני וספר כתב איש ריבי", שעל ידי וספר כתב כנ"ל, הינו ריבוי הספרים שנעשין על ידי המחלוקת כנ"ל, שאז יש להתורה שלימות, ומקבלת משכל הכולל, מחכמה עלאה, שהיא בחינת אבן שתיה כנ"ל, על ידי זה 'הן תוי שדי יענני', בחינת ההמתקה, על ידי בחינת לוחות האבן, שמקבלין מאבן שתיה כנ"ל.

וזהו בחינת מה שנוסעין על ראש השנה לצדיקים. כי ראש השנה הוא יומא דדינא של כל השנה, וכל אחד ואחד בא עם קדושתו וצמצומיו אל הצדיק הדור. שהוא בחינת קדשי קדשים, בחינת אבן שתיה. בבחינת (שמואל א' ב'): "כי לה' מצוקי ארץ וישת עליהם תבל". שהם הצדיקים שעליהם נשתת העולם. ועל ידי זה נמתקים כל הדינים, על ידי בחינת אבן שתיה כנ"ל. וזה בחינת אבני יעקב, שנכללו כולם בתוך אבן שתיה (בראשית רבה ויצא פרשה ס"ח, עין זוהר נח ע"ב, ויחי רל"א). כי הנפשות הם בחינת אבנים, כמו שכתוב (איכה ד'): "תשתפכנה אבני קודש". וכלם באים ונכללים בתוך הצדיק הדור, שהוא בחינת אבן שתיה, ועל ידי זה נמתקים כל הצמצומים כנ"ל.

ועל ידי זה שנכללים יחד כל הנפשות כנ"ל, על ידי זה נעשה שמחה, בבחינת (משלי י"ג): "אור צדיקים ישמח". כי הנפש הוא בחינת נר, בבחינת (משלי כ'): "נר ה' נשמת אדם". וכשנכללין יחד נעשה מהם אור, ועל ידי זה נעשה שמחה, בחינת: "אור צדיקים ישמח".

וזה חדי רבי שמעון ואמר: "ה' שמעתי שמעך יראתי", תמן יאות הוי למדחל. כי חבוק אמר נבואה זו על רבי עקיבא וחבריו שמתו על ידי שלא היה בהם אהבה כמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (יבמות ס"ב:). כי הם היו בחינת גבורות וצמצומים, ולא נכללו יחד, ולא נמתקו.

ורבי שמעון וחבריו שהיו התיקון שלהם, על כן אמר אנן בחביבותא תליא, היינו בחינת האהבה וכללות שנכללין יחד, ועל ידי זה ההמתקה והתיקון כנ"ל. ומזה בא בחינת חדי רבי שמעון, הינו בחינת השמחה, שנעשה על ידי הכללות והאהבה, בחינת: "אור צדיקים ישמח".

דווקא בהילולא דרשב"י, דווקא בהדלקה המגלה את התאחדות האורות הפרטיים, בבחינת 'אור צדיקים ישמח', בהתכללותם יחד באהבה בבחינת אנן בחביבותא תליא, בבחי' הצדיק שהוא אבן שתיה, כמאמר חז"ל על הפסוק "כי לה' מצוקי ארץ וישת עליהם תבל", דווקא שם הופיע והתגלה האסון כאשר בשלב הירידה מההתאחדות, לא זכו

להגיע להתפרטות הנכונה, להמשיך את האחדות אל תוך העולמות והצמצומים הפרטיים.

שונים דבריהם תחילה

מחלוקת בית שמאי ובית הלל מובאת בפרקי אבות כדוגמה מייצגת למחלוקת לשם שמים. הדבר בא לידי ביטוי באופן בו נהגו זה עם זה למרות המחלוקות, כדברי הגמרא במסכת יבמות (דף י"ד ע"ב):

אף על פי שנחלקו בית שמאי ובית הלל בצרות ובאחיות בגט ישן ובספק אשת איש ובמגרש את אשתו ולנה עמו בפונדק בכסף ובשוה כסף בפרוטה ובשוה פרוטה, לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל ולא בית הלל מבית שמאי, ללמדך שחיבה וריעות נוהגים זה בזה, לקיים מה שנאמר (זכריה ח' י"ט) האמת והשלום אהבו.

אחת המחלוקות הממושכות ביניהם הייתה כדעת מי מהם צריכה להיפסק ההלכה, וכך אמרו במסכת עירובין (דף י"ג ע"ב):

אמר רבי אבא אמר שמואל שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלוקים חיים הן והלכה כבית הלל. וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלוקים חיים מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן? מפני שנוחין ועלובין היו ושונין דבריהן ודברי בית שמאי, ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן, ללמדך שכל המשפיל עצמו הקב"ה מגביהו וכל המגביה עצמו הקב"ה משפילו, כל המחזר על הגדולה גדולה בורחת ממנו וכל הבורח מן הגדולה גדולה מחזרת אחריו, וכל הדוחק את השעה שעה דוחקתו וכל הנדחה מפני שעה שעה עומדת לו.

ניתן ללמוד מכאן נקודה מהותית בוויכוח. אדם לא מחזק את דבריו על ידי מחיקת והעלמת הדעות האחרות. אדרבה, דווקא על ידי ההקשבה והכבוד והנכונות להשמיע תחילה את דברי חברו, על ידי זה גופא מגיע לבירור נכון וניתן לפסוק הלכה כמותו. גם כלפי אחרים

העלמת דעת הזולת מצטיירת כחולשה וחוסר יכולת להתמודד עם דעתו, ופעמים רבות מחיקה זו אכן נתפסת כהוכחה ניצחת לאמינות השיטה השנייה.

אם נדקדק בגמרא נראה שאצל בית הלל עניין הזכרת דברי חברו תחילה אינו בא כהקדמה לדחיית דבריו, אלא הם באמת היו לומדים ושונים את דברי בית שמאי באופן קבוע, בית שמאי אומרים כך ואנחנו אומרים כך. זו הייתה הסתכלותם התמידית על דבר ההלכה השנוי במחלוקת, שיש כאן שתי דעות!

הקשבה ככלי להשמעה

חשוב להקשיב, וככל שאדם מכבד ונוהג בענווה יתירה הוא זוכה להגיע לחקר האמת. אך לא רק לעצמו הדבר חשוב. על ידי שמקשיב ויכול גם הזולת לשמוע את דבריו ולקבלם. הבנת מציאות זו מולידה יחס אחר לגמרי לשמיעת האחר.

כשאנו ניגשים לבר הפלוגתא שלנו הסבור שאיננו מכבדים את דעתו ודבריו, מבקשים לשמוע חוות דעתו, שואלים אותו ומקשיבים לו כראוי, קורים מספר שינויים בתודעתו.

ראשית הוא מגלה ורואה שאין כל בושה בלשמוע את הזולת, שהרי גם המוחזק כחכם ותקיף בדעתו מעוניין לשאול ולהבין כיצד הוא רואה את הדברים. כך ממילא מתאפשר לו בתורו או במקרים אחרים לשאול ולבקש חכמה, מבלי לחוש פחיתות כבוד בזה.

שנית הוא מקבל את הרושם שישנה הערכה כלפיו, מכבדים את דעתו ומעוניינים לשומעה, ולכן כאשר מאידך משמיעים לו את דעתם, הדבר אינו מגיע בהתנשאות וזלזול ולפיכך קל לו יותר לשמוע ולקבל.

שלישית, בניגוד למצב שבו נדמה שרק אחד מעוניין להשמיע את דעתו ולהטיף, נוצרת הדדיות, וקשר וחיבור ביניהם. מובן מאליו שבירור

והעלאת מסקנות משותפת נתפסת כעניין אחר לגמרי, חיובי ורצוי בהרבה מאשר קבלה פסיבית של תכתיבי תפיסת עולמו של השני.

רביעית, לפעמים הקושי ללמוד ולהשתנות טמון דווקא במבט ותחושת נחיתות, וההערכה העצמית שנוצרת בעקבות הכבוד שמביעים כלפי דעתו משנה את מבטו על עצמו, הוא מתחיל להאמין שיש בו טוב ויש עם מה לעבוד ולהתקדם, כך הוא נעשה כלי קיבול לחכמה שחפצים להעניק לו.

הדברים הללו נכונים בכל מקרה שלומדים זה מזה. בין אם מדובר בבנינו ובבנותינו, בין אם מדובר בתלמידים ממש, ובין אם מדובר בבעלי דעה שונה שאני חפץ ללמד ולהאיר את עיניהם בתפיסות נכונות. לכולם חשוב לשמוע ולהאמין שדעתם נחשבת בעיני המלמד, ורק כך מסוגלים לשמוע ולקבל גם דברים שמעבר למציאותם הראשונית. (ות"ח ידעי שברז מרגנית' דדו"נ כמו"כ ע"י בחי' זו, דזה הוד יפי' שע"מ לתת, עי"ז אתעדל"ת כבגמ', דנעשה כלי. כנ"ל הדברים בכל בחי' דו"נ, ואצ"ח.)

ובאמת, ככל שמתרגלים לפנות בכבוד ולשמוע, גם מילדים ותלמידים קטנים, גם מאנשים הנדמים כרחוקים או פשוטים, מתגלה בדרך כלל שאכן היה ראוי להקשיב ולשמוע. אל תהי בז לכל אדם, ואיזהו חכם הלומד מכל אדם.

כך גם מול אלו שבעינינו נמצאים בתפיסות עולם שונות, ככל שונהג כבית הלל שהיו שונים דברי חבריהם תחילה נמצא את הדרך והכלים להעביר להם את תפיסתנו, ופעמים רבות נגלה שהדברים אכן מורכבים מכפי שהיבטנו עליהם בתחילה, ורק על ידי התכללות והבנה הדדית היגענו לחקר העניין ולעשיית רצון ה' יתברך באמת.

מחלוקת כימו-תרפית

אחד הדברים המאתגרים במיוחד בבואנו ליצור שלום וכבוד אמתי הינו המחלוקות שאנו שומעים בין הצדיקים השלמים.

כל עוד הפילוג ושינויי הדעות נמצאים בין ההמון, ניתן להתעלם ולנסות לגשר. אך כאשר מופיעים בצורה בהירה חילוקי דעות המכריחים נקיטת צעדים שונים ואף מנוגדים זה לזה, אזי קשה עד בלתי אפשרי ליצור שיח משותף ואחדות.

בליקוטי מוהר"ן סי' ה' כתב דברים עמוקים בעניין זה:

ועיקר לשמור מוחו שלא יחמיץ, וזהו (תהלים ס"ח): "גער חית קנה", כדאיתא בזוהר (פינחס רנ"ב): קנה חי"ת תשבר ותעשה ממנה ה"א, ותעשה מאותיות חמץ - מצה, היינו שלא תחמיץ חכמתך. וזהו לשון גער - לשון מריבה, כי מצה - לשון מריבה. דצדיקיא עבדין מצותא בסטרין אחרנין, דלא יתקריבו למשכנא דקדושה. היינו כשתשמור את חכמתך שלא יכנס בו חכמות חיצוניות, שלא תהרהר בהרהורים רעים, שהם בחינת קנה דסטרא אחרא, כנגד 'קנה חכמה קנה בינה' דקדושה, על ידי זה תינצל מבחינת חמץ, שהיא סטרא דמותא, כדאיתא מחמזת, תמן סטרא דמותא.

ותאמין, כי כל מצותא ומריבה שיש בין הצדיקים השלמים, אין זה אלא כדי שיגרשו סטרין אחרנין, וזה פירוש (משלי ט"ו): "אוזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין" - לשון תלונה ומריבה (ועיין זוהר חדש ס' ויצא וילן שם כד"א וילוני העם). כשאתה שומע מריבות שבין הצדיקים תדע, שזה משמיעין אותך תוכחה, על שפגמת בטפי מוחך, שעל זה נאמר (משלי ב'): "כל באיה לא ישובון, ולא ישיגו ארחות חיים", שאתה דבוק בסטרא דמותא, בחינת חמץ, בחינת ירד גבריא אל וכו', ותדע שנעץ קנה, היינו חכמות חיצוניות נעוצים בים חכמתך, ובוודאי אם לא היה נפגם מוחך, לא היה נשמע לך מריבות שבין הצדיקים, ואין המריבה אלא בשבילך, כדי שתשוב ממות לחיים, מחמץ למצה, מחי"ת לה"א, ותשוב מיראה רעה, מקול פגום, מחכמה פגומה ליראה טובה, לקול טוב, לחכמה טובה.

הדברים עמוקים ונסתרים, אך נתבונן ברעיון אחד שאינו בהכרח פירוש לדבריו, ומ"מ לאורם נוכל להבין את אמיתת המציאות שנתאר.

אחד הטיפולים הרפואיים הקשים והמסוכנים הינו טיפול כימותרפי.

אם ננסה להגדיר את אופן הפעולה בצורה השטחית ביותר, ניתן לומר שמחדירים רעלים לגוף החולה באופן שיפגע ויסיר את המחלה ואע"פ שהרעלים מסוכנים ומזיקים לגוף כולו, הרי שההתגברות על המחלה הכרחית יותר משמירה על אותן בחינות בריאות שניזקו בטיפול, והתקווה היא שבס"ד המחלה תיעלם ואזי יוכל לשוב הגוף לאיתנו הראשון ולהתאושש מההרעלה.

הבוחן את הטיפול מן הצד ללא כל הבנה עלול לחשוב בטעות שלדעת אותו הרופא החומרים הללו מועילים לגוף, או לחילופין שהוא סבור שמערכות הגוף הרבות שנפגעות מאותן כימיקלים מסוכנים אינן כה חיוניות.

אך באמת בוודאי אין כוונת הרופא לפגוע בגוף, הוא מודע לכך שהוא פוגע, הוא מבין שהחומרים מזיקים והוא מבין שהמערכות חשובות ויש לשמור עליהן ככל שניתן, אלא שהמלחמה במחלה דורשת צעדים חריפים כאלו, ואדרבה, רק כך יוכל הרופא להציל בס"ד.

הדרישה שכתב ליקוטי מוהר"ן הנ"ל "ותאמין, כי כל מצותא ומריבה, שיש בין הצדיקים השלמים, אין זה אלא כדי שיגרשו סטרין אחרנין" אינה פשוטה. היא דורשת אמונה וקבלת העובדה שישנם דברים מורכבים שאיננו מבינים, אך בעצם אין כאן מחלוקת.

די למבין שלא ניתן להרחיב את הדיבור בכל זה, ובפרט בדברים שנדמה שהינם המציאות הפשוטה כיום. אף על פי כן ניתן לעורר את לב המעיין והמתבונן לעובדה אחת, שיכולה להוות כר נרחב למניעה ותיקון עצמי בנושאים מצויים אלו.

כאשר בעלי המחלוקת מגיבים ומראים את חוסר צדקת הצד השני, פעמים רבות ניכר שהם חפצים ומייחלים למצוא ולהדגיש עד כמה חלק מדרכם של אויביהם כוללת פגיעה מכוונת ושיטתית בערכים חשובים וטובים, מה שמראה בעליל רוע בלתי מתקבל על הדעת או לכל הפחות

שגיאה ברורה וחריפה שאי אפשר לחמוק מלהכיר בה, ובכך הם חותרים לסתור ולשלול את דרכם. נדיר למצוא אותם מתמקדים על נקודת המחלוקת הדקה ביניהם.

ייתכן, שככל שננסה להאמין ולהבין שאותן מחלוקות שבין הצדיקים השלמים אכן נועדו להילחם בסטרא אחרא שלא תתאחז בנו חלילה, נגלה ונראה שאכן כמו בטיפול כימותרפי, אין ויכוח כלל שמערכות הגוף כולן חשובות, אין ויכוח על כך שיש דברים הנפגעים מהטיפול, ואעפ"כ נאלצים לפעול כפי שפועלים, ואם רק לא ירחיבו בכח את המחלוקת הרי שיימצאו את כל הטוב אצל כולם מוסכם ומושקע, ורק אותם דרדרים ממאירים שצצו ללא כל הסכמה וצדק ייפלו מכוח המחלוקת, כפי שמלכתחילה התכוונו הצדיקים לפעול.

❧ רשב"י ❧

השמחה שאין לה אח ורע בהילולא דרשב"י יונקת מההכרה בחשיבות חלקי התורה שגילה כל ימיו, והשלמתן ביום פטירתו כמתואר באדרא זוטא (זוה"ק דברים דף רפ"ז) (בכך מובן מדוע מהמנהג עתיק היומין לציין את יום פטירתן של הגדולים בהתקבצות ת"ח לישיבה על קברו יחד עם שאר העם, כפי שהביא רש"י מתשובת הגאונים, נותרה הילולא דרשב"י).

בשנה זו נגדעה באחת בת הקול עתיקת היומין "עולו ואתו ואתכנשו להילולא דרבי שמעון" (שם דף רצ"ו). נתבונן מעט בהשבתת שמחת העלאת ארון הברית על ידי דוד המלך עליו השלום (שמואל ב' ו').

בעיצומה של שמחת העלאת ארון הברית הוכה עוזה, שהיה מגדולי הלויים נושאי הארון. הדבר חרה לדוד וקרא למקום "פרץ עוזה" על שם המאורע. כעבור שלשה חודשים, כשראה שבית עובד אדום הגיתי התברך בזכות הארון שהיה בביתו בכבוד כראוי, החליט להעלותו לעיר דוד בשמחה. בדברי הימים מובא דבר נוסף שאמר דוד המלך (דברי הימים א' ט"ו):

ויאמר להם אתם ראשי האבות ללויים התקדשו אתם ואחיכם והעליתם את ארון ה' אלוקי ישראל אל הכינותי לו. כי למבראשונה לא אתם, פרץ ה' אלוקינו בנו כי לא דרשנוהו כמשפט.

הגר"א שם מרחיב:

כי בתחילה חשב דוד האמור "בכתף ישאו" לא נאמר אלא לדור המדבר שהיה ראוי לישא בכתף, כי העדה כולם קדושים ודור דעה, ובדורו אין ראוי לישא אלא בעגלה. אבל כשראה פרץ עוזה אז אמר לא לשאת כי אם הלויים ולשרתו עד עולם.

אף על פי שמה שפרץ ה' בעוזה היה מחמת שניסה לאחוז בארון כששמטו הבקר, מכל מקום הבין דוד המלך שעליו למצוא היכן שגה

ולפיכך נתערבבה שמחתו, ומכח זה אף חזר בו מפקס ההלכה הראשוני שראוי לשאת את הארון בעגלה, וכעת דרש כמשפט.

גם אנחנו שנתערבבה שמחתנו, מלבד חשבון הנפש ובקשת התיקון בכל האופנים, בוודאי נעשה טוב אם נתייחס לעצם הילולא דרשב"י, "לא דרשנוהו כמשפט". גם מבלי לדעת היכן בדיוק החיסרון, ראוי שנבקש להעמיק את הכרתנו בעניינו ומקומו של רשב"י לגבינו.

פתיחתו של הספר ליקוטי מוהר"ן, שנחקקה בפתח ציון הרשב"י במירון, תוכל להוות נקודת מוצא להתבוננות זו, לכל החפץ בה:

לכו חזו מפעלות ה' התגלות נפלא מסוד גדולת התנא האלוקי רבי שמעון בן יוחאי ז"ל. רבי שמעון בן יוחאי הבטיח שלא תשתכח תורה מישראל על ידו, כמובא בדברי רבותינו זכרונם לברכה (שבת דף קל"ח ע"ב): כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה אמרו: עתידה תורה שתשתכח מישראל ואמר רבי שמעון בן יוחאי שלא תשתכח, שנאמר "כי לא תשכח מפי זרעו". כמבואר בזוהר (נשא דף קכ"ד ע"ב): בהאי חיבורא דאיהו ספר הזוהר יפקון ביה מן גלותא.

ועתה בוא וראה והבן נפלאות נסתרות של תורתנו הקדושה, כי על כן סמך רבי שמעון בן יוחאי עצמו על זה הפסוק "כי לא תשכח מפי זרעו", כי באמת בזה הפסוק בעצמו מרומז ונסתר סוד הזה, שעל ידי זרעו של יוחאי שהוא רבי שמעון בן יוחאי על ידו לא תשתכח התורה מישראל. כי סופי תיבות של זה הפסוק "כי לא תשכח מפי זרעו" – הם אותיות יוחאי וזה שמרמז ומגלה הפסוק, כי לא תשכח מפי זרעו – מפי 'זרעו' דייקא, היינו מפי זרעו של זה בעצמו שהוא מרומז ונסתר בזה הפסוק, שהוא התנא יוחאי. כי על ידי זרעו של יוחאי שמרומז בזה הפסוק בסופי תיבות כנ"ל, שהוא רבי שמעון בן יוחאי, על ידו לא תשכח התורה, כי בזוהר דא יפקון מן גלותא כנ"ל.

ודע שסוד רבי שמעון בעצמו הוא מרומז בפסוק אחר. כי דע, כי התנא הקדוש רבי שמעון הוא בחינת (דניאל ד'): עיר ו'קדיש מ'ן ש'מיא נ'חית – ראשי תיבות שמעון וכו'.

בהדין ספרא יפקון מן גלותא, בכוחו של בר יוחאי "כי לא תשכח מפי זרעו" (ועיין בזה"ק ח"א דף קנ"ו. ובמתוק מדבש ד"ה כל עלמא חמי.), וסודו של רבי שמעון בעצמו נרמז בפסוק אחר: "עיר וקדיש מן שמיא נחית", ונוסיף נקודה למחשבה.

לכשנעיין בפסוקים בספר דניאל שם נמצא דבר מעניין.

חזה הוית בחזוי ראשי על משכבי ואלו עיר וקדיש מן שמיא נחית: קרא בחייל וכן אמר גודו אילנא וקציצו ענפוהי אתרו עפיה ובדרו אנבה תנוד חיותא מן תחתוהי וצפריא מן ענפוהי: ברם עיקר שרשוהי בארעא שבוקו ובאסור די פרזל ונחש בדתאא די ברא ובטל שמיא יצטבע ועית חיותא חלקה בעשב ארעא: (דניאל ד' י"ב)

דניאל פתר את החלום, האילן הגדול שנכרת הוא נבוכדנצר. בפסוק "עיר וקדיש מן שמיא נחית" נרמז עניינו של התנא רבי שמעון, שבכוחו הגדול כורת את האילן של הסטרא אחרא. אך בחלום של נבוכדנצר ישנו המשך: ה'עיר וקדיש' מכריז - 'גודו אילנא', כרתו את העץ. ומוסיף - 'ברם עיקר שורשוהי בארעא שבוקו', את שורשיו לא ישמידו אלא ישאירו בקרקע, 'באסור די פרזל ונחש', בשלשלאות של ברזל ונחשת.

מבואר כאן שהכרתת האילן של הסטרא אחרא לא הסתיימה על ידי רבי שמעון, אלא רק החלה. לא נתנה הרשות באותו הדור להכרתת הסטרא אחרא (עיין אדיר במרום לרמח"ל מעמ' י"ז והלאה, וברש"י בראשית ט"ו י"א) אלא נותרו השורשים.

עובדה זו מלמדת אותנו שלא די במה שנתגלה בעבר על מנת להגיע לקיום 'ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ'. עלינו להמשיך כל הימים לבקש ולחפש עד ביאת משיח, מה עכשיו יש וכו'. באיזה אופן נזכה להמשיך על עצמנו ולהרחיב ולממש את מה שהתחיל רשב"י.

עוד זה מדבר וזה בא

נאמר באיוב "עוד זה מדבר וזה בא ויאמר אש אלוקים נפלה מן השמים ותבער בצאן ובנערים וכו' עוד זה מדבר וזה בא ויאמר וכו' והנה רוח גדולה באה מעבר המדבר ויגע בארבע פינות הבית ויפול על הנערים וימותו." ואמרו בגמרא (ברכות דף י"ג.) כך ישראל צרות אחרונות משכחות את הראשונות.

כאמור, בוודאי איננו יודעים דבר, גדולים מעשי ה' ונפלאותיו, וכל דעביד רחמנא לטב, אך חובה עלינו להתעורר ולהתבונן, להבין את שה' יתברך חונן, ברצותו להשיבנו ולחיותנו חיי עד.

תקצר היריעה לדון מחדש בכל המאורעות, אך הרשות נתונה להאמין שהקב"ה מבקש להעמידנו על האמת, וכל מה שקרה מאז אינו אלא המשך זעקה והכוונה (ואף השנה שקדמה לכל זה). לכן, ככל שהתקבל הנכתב עד עתה, נוכל להביט בקצרה על מצבנו וטלטלותינו, ולקוות שהשלמת ההבנה ושינוי בהתאם יביאו אותנו למקום הנכון.

איני בקי ואיני בעל זיכרון, אך נדמה שלמרות תקופות שונות של לחימה וחרדה בעשרות השנים האחרונות, מימיי לא נמצאנו במצב שבו כל היושב בציון היה נתון לחרדה ומצוק.

היו תקופות של טרור בערים הגדולות, היו תקופות של טילים מן הצפון, ובתקופות אחרות בדרום, וכך בכל תקופה נמצאו רבים שנותרו מחוץ למעגל האימה. לעומת זאת כעת, בכל אזור ואזור איומיו וסכנתו; כמובן האש שניתכה על עוטף עזה, שכגלדי הבצל נוספו שכבה על שכבה והמעטפת התעבתה עד לנתניה. ובצפון איומים בהתחדשות הטילים ומל"טים עלומים. וברבות מהערים ואף בציון צדו צעדינו לכת מרחובותינו, כאשר דודנים פראים מבעירים ומכים. ומרוב הצרות כבר לא הכל מודעים עד היכן מגיעים הדברים לכל מקום, עם אהלי אדום וישמעאלים. מדין ועד באר שבע לא נמצא תינוק ותינוקת שאינם

בקיאים בטיב הסכנות והאיזמים, והמקלטים נפתחים, ומיום ליום מתרבים רח"ל הנאנחים והנאנקים.

מצד שני, ערב חג מתן תורה, בקהילה יחידה מגובשת ששה ושמחה באחדות מרוממת לכבודה של תורה, ברגע אחד שוד ושבר בגבוליה, מקפחים את חייהם שני בניה, ומאות נפצעים, דווים וסחופים. וכל ישראל שומעים ורואים ועיניהם כלות, בשלנו הקרבנות. רבים בראותם את המחזה והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליהם, כאשר סערת נפשם מהיותם במירון לפני שבועיים וחצי בוקעת ומייסרת. והדברים מתערבלים ומתערבבים צרת הכלל והפרט, האמונה במשמעות, החרדה מהתוכחה והרצון לדעת על מה ולמה.

לאחר כל מה שנכתב, אם הובן הצורך בהתכללות, ונשמעה הקריאה הברורה על הצורך שמהאחדות השלמה תיווצר דווקא התפרטות מסוג שאינו מהווה פירוד, ניתן אולי להבין ולראות שיש כאן שני צדדים של המטבע של אש שהקב"ה מראה לנו.

הצרה המשותפת מכניסה את כולנו שוב תחת מטריה אחת, מאוחדים בצרה, בתפילה זה על זה ובסיוע זה לזה, ללא כל הבחנה בין דם לדם ובין נגע לנגע, ונושאים בעול עם חברינו בכל הערים והקהילות.

ומאידך, באה הצרה הנוראה הממוקדת בקהילה נפלאה ומגובשת, בעת אחדותם והתקבצותם בשמחה ובאהבה לשם שמים.

היותם קבוצה אחידה בעלת שם פרטי, ואף האסון אינו קורה כחלק ממתקפת טרור וכדו' המוציא אותה מאלמוניותה ומגדיר אותה בהכרח כלוקים כחלק מהכלל, רק אדרבה האסון הינו כביכול תאונה פרטית. בהיותו כה נורא בקנה מידה ארצי, ניכר לכל שבוודאי אינה עניין פרטי של הקהילה. כל דבר שיצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא.

אסון זה מנתק ומרומם כל אחד מצמצומו הפרטי, מחבר אותו בעבותות אהבה וכאב לקהילה מוגדרת ומגובשת שאינה נתפסת שייכת

אליו, כאשר לא רק בצרה הכללית אנו יחד, אלא גם לאחר החלוקה לקבוצות וההתפרטות נשארת הגדרתנו כאחד. גנוז כאן המפתח להכרה בחובת ההדדיות והחיבור בין כל הקהילות להשתלמות כולנו, מבלי שהקב"ה מאפשר לנו חלילה להתנתק בשלום ולומר 'אנן בדידן ואינהו בדידהו'.

קדשי קדשים שחיתתן בצפון

נוסיף לימוד קל בדיני הקרבנות, ויהיה לעילוי נשמת כל קרבנות הציבור זי"ע.

בדיני העולה והחטאת אנו מוצאים תופעה מעניינת, שאולי בהתבוננות קלה תובן וחלק מהדברים שנאמרו עד הנה יוארו באור נוסף. ואע"פ שכבר כתב בספר החינוך שנתנית טעמים לפרטי הקרבנות אינה כה רצינית כשאינה נשענת על דברי המקובלים, מכל מקום מאחר ואנו נשענים על הקדמותיהן של אלו שאכן באו בסוד ה' בוודאי יש לדברים מקום וטעם.

זריקת דם הקרבן על המזבח נעשה או מעל או מתחת לחוט הסיקרא. בכל קרבן יש הלכות ברורות בעניין, אך מקום זריקת הדם בקרבן עוף הפוך מבקרבו בהמה, ובשניהם בקרבן עולה הפוך מבחטאת. בקרבן עולה זריקת הדם בבהמה למטה ובעוף למעלה. בקרבן חטאת זריקת הדם בבהמה למעלה ובעוף למטה. והדבר צריך ביאור.

בליקוטי מוהר"ן ח"ב סי' ז' מאריך לבאר שצדיק זקוק לשני כוחות הופכיים. צריך שיהיה לו כוח להראות לרמי המעלה עד כמה הם רחוקים מידעת ה' ושעליהם להמשיך לעמול ולהעפיל עוד ועוד. ומצד שני צריך שיהיה לו כוח להראות לפחותים במעלה עד כמה הם קרובים אל ה' אשר "מלא כל הארץ כבודו", לתת להם אמון בעצמם וביכולותיהם על מנת להקיצם ולעוררם, וכך כתב:

וזה החכם שזוכה לאלו המקיפים הנ"ל, בחינת שפע הכתר, הוא צריך שיהיה לו בחינת כל, בחינת (דברי הימים א' כ"ט): "כי כל בשמים ובארץ", ותרגומו: 'דאחיד בשמיא וארעא' (זוהר בראשית ל"א ובתיקון כ"ב). היינו שיהיה אוהז ומקיים שני העולמות, עולם העליון ועולם התחתון, שהם בחינת שמים וארץ. כי הצדיק והחכם הנ"ל הוא צריך שיהיה אוהז בשניהם, לקיים את כל אחד ואחד בבחינתו.

כי יש דרי מעלה ויש דרי מטה, דהיינו עולם העליון ועולם התחתון, בחינת שמים וארץ, וצריך הצדיק להראות לדרי מעלה, שאינם יודעים כלל בידיעתו יתברך, שזה בחינת השגה של מה, בחינת: 'מה חמית מה פשפשת', בחינת: איה מקום כבודו.

ולהיפך: צריך להראות לדרי מטה, שאדרבא, מלא כל הארץ כבודו (ישעיה ו'). כי יש שוכני עפר, שהם בני אדם המונחים במדרגה התחתונה, ונדמה להם שהם רחוקים מאוד ממנו יתברך, וצריך הצדיק לעוררם ולהקיצם, בבחינת (שם כ"ו): "הקיצו ורננו שכני עפר". ולגלות להם שה' עמם, והם סמוכים אליו יתברך, כי "מלא כל הארץ כבודו". ולחזקם ולעוררם, שלא יהיו מייאשין עצמן, חס ושלום, כי עדין הם אצל השם יתברך וקרובים אליו, כי "מלא כל הארץ כבודו".

וזה בחינת כל, שיש להצדיק, בחינת: "כי כל בשמים ובארץ", 'דאחיד בשמיא וארעא', היינו שהוא אחוז ומקיים שני העולמות: עולם העליון הוא אחוז ומקיים בבחינת מה, בחינת 'איה מקום כבודו', ועולם התחתון הוא מקיים בבחינת "מלא כל הארץ כבודו".

(ועיין לקמן (סימן ס"ח), שם מבאר גם כן עניין זה בביאור יותר קצת. והכלל - שהצדיק - עיקר שלימותו, כשיש לו שני הבחינות הנ"ל, דהיינו שידע איך לדבר וללמד ולהאיר בכל אחד ואחד, בדרי מעלה ודרי מטה, בעליונים ובתחתונים, בשמים ובארץ, שהם בחינת גדולים וקטנים, היינו שלהגדולים במעלה, בני עליה, בחינת דרי מעלה, צריך שיהיה כח להצדיק להראות להם ולגלות להם, שעדין אינם יודעים כלל מהשם יתברך, בחינת: 'מה חמית מה פשפשת' וכו' וזה הלימוד וההשגה הוא צריך להאיר ולהכניס בהגדולים במעלה, שהם בחינת דרי מעלה. ולהיפך, יש בני אדם שמונחים במדרגה התחתונה מאוד, עד שהיו מייאשין את עצמן לגמרי, חס ושלום, כי נדמה להם שהם רחוקים מאוד מהשם יתברך, וכבר אבד נצחם ותוחלתם מה' - צריך הצדיק שיהיה לו כח לעוררם ולהקיצם, שלא יהיו מייאשין עצמן בשום אופן בעולם, יהיה איך שיהיה, ולהראות להם ולהאיר בהם, כי עדין ה'

עמם ואצלם וקרוב להם, ואפילו בתוך הארץ ממש, אפילו אם נפל לשאול תחתיות, חס ושלום, אף על פי כן שם דייקא נמצא כבודו יתברך, כי "מלא כל הארץ כבודו" וזה בחינת כל, שיש להצדיק וכו', כנ"ל).

והנה, כידוע עוף מיוחס לקרבן עני ובהמה לקרבן עשיר. ידוע מאמר חז"ל אין עני אלא מן הדעת, ויש להבין שקרבנו של העני תואם לדרגתו הירודה (והגם שמדובר בעניות ממונית, הרי עצמום המוחין גזור ממנה ואכמ"ל), וקרוב עשיר תואם את דרגת בני העלייה.

בעולת העוף, מגיע אדם שאינו שלם ורוצה להתקרב ולהעלות עולה כליל לה', שם זריקת הדם היא למעלה, מטרתה להוציא אותו משפלותו ומהרגשת ריחוקו מן הקדושה. על הכהן להראות למביא הקרבן את רוממותו וקרבתו לה', אשר מלא כל הארץ כבודו.

מצד שני, בעולת בהמה, שם מגיע האדם השלם הרוצה להתקרב ולקדש עצמו לעבודתו יתברך, ואזי אדרבה זריקת הדם למטה, מראים לו שעוד רחוקה הדרך ועליו להמשיך לעלות, וכלשון חז"ל "מה חמית מה פשפשת".

בחינה נוספת של הבנת הדברים (ובעומק הם אותן הדברים בדיוק) היא, שישנה טעות בתפיסת המושג ענוה. יש הטועים לחשוב שפחיתות המעלה, ומחשבות קטנות היא ענוה. טעות זו רבים חללים הפילה. בהיותם סבורים שהימנעותם מלפעול בעולם גדולות ונצורות, מלהתנהג בשלימות כהשגתם או על כל פנים לשאוף אליה, היא ענוה.

ענוה אמיתית היא הביטול לאורו של ה' יתברך וההכרה שכל פועל האדם אינו אלא מכוחו של הבורא, מה שמחייב את האדם לפעול בשלימות ובגדלות, ועל דרך הפסוק "ויגבה לבו בדרכי השם", וככל שהאדם יותר ענו ואינו מחשיב עצמו כך גדל ביטולו כלפי הבורא ומהוה צינור וכלי לגילוי אור הבורא בבריאה יותר ויותר.

עולת העוף הינה באדם שאינו מתוקן העלול ליפול בדעתו לענוה פסולה שאינה אלא קטנות המוחין ושפלות. לכן זריקת הדם למעלה, להוציאו מקטנותו בעיני עצמו.

מה שאין כן האדם השלם המביא עולת בהמה, שם זריקת הדם למטה כי הוא אכן מרומם ומודע למעלותיו ואחריותו, ואז דווקא בהתרוממותו צריך יותר ויותר להבין אפסיותו, שאינו אלא כלי לגילוי הקדושה בעולם, ולא שייכת אצלו התנשאות כלל רק ענוה אמתית, ולפיכך זריקת הדם למטה.

ומכאן נגיע לחטאת. בחטאת העוף זריקת הדם למטה. האדם שאינו שלם, רגיל לזהות עצמו עם חטאיו, הוא עלול לחשוב "כזה אני". אך באמת ראוי לו להבין שהחטא הוא פחיתות בשבילו, זה כלל לא מתאים לו, וכלשון הפסוק "אשרי נשוי פשע", ובמדרש מבואר אשרי מי שמתנשא מעל פשעו, ואינו מזהה עצמו כמחובר לחטאיו. לכן זריקת הדם היא למטה, להראות לחוטא שחטא זה שפלות הוא לו. כלל לא מתאים לו הדבר, החטא הינו כישלון וירידה, כי הוא באמת מסוגל להתרומם ולהתנתק מהחטא.

מן הצד השני עומד האדם השלם. אצלו גם כן יש צורך באותה הבנה שהוא מרומם מן החטא, אלא שהדבר מתבטא באופן הפוך. שהרי הוא אכן שלם, ואכן מרומם מן החטא, והוא יודע וחושב כך. אך כעת שנכשל בחטא, הוא עלול ליפול בדעתו ולומר שירד ממדרגתו. על כן באה זריקת הדם למעלה לומר לו שגם אחרי החטא הוא עדיין מרומם ונישא מעל החטא, יעשה תשובה ויחזור לקדמותו.

☪ הוא יעשה שלום ☪

לסיום נעתיק מספר קרוב אליך ה' את הפרק העוסק בהשפעת התמימות על השלום וההבנה ההדדית:

רבי יוסי הגלילי אומר: גדול הוא השלום, שבשעה שמלך המשיח נגלה לישראל, אין פותח אלא בשלום שנאמר "מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמייע שלום". (מסכת דרך ארץ פרק השלום הלכה י"ג)

משיח צדקנו שיתגלה במהרה יפתח בשלום. המחלוקות וקלקול האהבה בינינו במשך שנות גלותנו הארוכה הם הגורמים להתמשכותה (ועיין הקדמת הספר חפץ חיים). מצוות ואיסורים רבים נוגעים במישרין ובעקיפין לנושא זה, ולא כאן המקום להרחיב בחומרת וחשיבות העניין, ובהדרכות תורתנו הקדושה לתיקונו. אך ננסה להראות איך דווקא התמימות עוקרת מן השורש את הרעיונות וההצדקות כביכול שעליהן נשענת השנאה והמחלוקת החמורה.

קודם שנדבר בעניין המחלוקת מן הראוי להציג את דברי רביה"ק על הפסוק (תהלים מ'): "אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי, לעשות רצונך אלוקי חפצתי", וזה לשון קדשו (תורה כ"א): כשאדם רואה ולומד בספר, ובכל מקום שהוא רואה ולומד, מוצא את עצמו, היינו שלוקח לעצמו מוסר, ורואה פחיתותו ושפלותו, בכל מקום באיזה ספר שהוא בא ומעיין שם, זה סימן שחפץ לעשות רצונו יתברך. וזה, אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי, זה סימן לעשות רצונך אלוקי חפצתי כנ"ל, ע"כ. וד"ל. (לשון הגרי"מ שכטר שליט"א בספרו דרך כוכב עמ' ק"נ).

כשדנים על מחלוקות חשוב לזכור שלא כל מחלוקת תורתנו הקדושה אסרה. אדרבה, חילוקי דעות, גם בדברים העומדים ברומו של עולם, הינם דבר מוכרח ונצרך להשגת כל חלקי ורבדי התורה. כבר במשנה הראשונה בש"ס נמצאת מחלוקת משולשת, בליווי דיון פתוח

בנקודות אי ההסכמה (כמבואר בגמרא בברכות). עוד אמרו במשנה (מסכת אבות ה' י"ז): כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים, ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים. איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים, זו מחלוקת הלל ושמאי. ושאינה לשם שמים זו מחלוקת קורח וכל עדתו.

חיבה ורעות

למרות שכמובן קיימות זוויות רבות להבחנה בין מחלוקת שהיא לשם שמים למחלוקת שאינה כזו הבה נתמקד באבן בוחן מרכזית. בברייתא נאמר (מסכת יבמות דף י"ד:):

אף על פי שנחלקו בית שמאי ובית הלל בצרות ובאחיות ובגט ישן ובספק אשת איש ובמגרש את אשתו ולנה עמו בפונדק, בכסף ובשווה כסף בפרוטה ובשווה פרוטה, לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל ולא בית הלל מבית שמאי, ללמדך שחיבה ורעות נוהגים זה בזה, לקיים מה שנאמר (זכריה ח', י"ט) "האמת והשלום אהבו".

מהברייתא משמע שגילויי החיבה והרעות שבין בית שמאי ובית הלל הינם תופעה משמעותית ומיוחדת. יש להבין מדוע זה חידוש? למה כל כך מתבקש שכאשר ישנה מחלוקת תעלם האחוה מבין הצדדים החולקים?

הנה, כשמדובר במחלוקת שיש בה רדיפת כבוד ואינטרסים אישיים, והטיעונים האידיאולוגיים הנאמרים בה אינם אלא 'עטיפת צלופן מרשרשת' לרצונות השליליים הזורמים מתחת לפני השטח ומניעים את המערכה, כפי שראו אצל קורח ועדתו, אין כל קושי להבין מדוע השנאה ותאוות הניצחון מבצבצות וקובעות יחס שלילי כלפי החולקים, שהרי מלכתחילה זה מה שעמד בבסיס הוויכוח.

אך כאשר באופן נטול נגיעות אישיות ישנה מחלוקת רעיונית כיצד נכון לנהוג בקיום רצון ה', או באיזו דרך פעולה תצמח תועלת מרבית, להשגת מטרה המשותפת לשני הצדדים, מדוע שתיווצר שנאה? אדרבה,

לכאורה היה עלי לאהוב ולהעריך את הצד השני על רצונו הטוב ועל דבקותו במטרה מתוך כוונה להועיל בדיוק כמוני. העובדה שלדעתי הוא טועה בדרכי הפעולה ואף מקלקל, לא אמורה לסתור את החיבה ואת ההערכה האישית על כוונתו הטובה ועל מאמציו להשגת התכלית.

התשפוט?

אם ניכנס מעט להלך המחשבה של בעלי המחלוקת נוכל לגלות מה גורם לקלקול האהבה. מתוך חילוקי הדעות וחוסר ההבנה ההדדי צומחת שיפוטיות בכמה גוונים, וממנה מתפתח חוסר הערכה כלפי האישיות החולקת ולעיתים אף שנאה כבושה.

בכל מחלוקת מתעוררת תמיהה הדדית, איך יתכן שהצד הנגדי סבור שמה שהוא בחר לעשות זו באמת הדרך הנכונה? הכיצד טחו עיניו מראות נכוחה? כל צד חש שבהסתכלות ישרה ובכנות אין מנוס מלהסכים עם המסקנות המתבקשות כפי שהוא מבין, וממילא טעותו של הזולת אינה ניתנת להבנה.

פעמים רבות פליאה זו אכן מתבקשת, הרי מבחר הדעות המגוונות, שכל אחת מהן הגיונית וישרה ובבחינת "אלו ואלו דברי אלוקים חיים", הוא מנפלאות תמים דעים. למרות שקיימים הסברים חלקיים איך יתכנו אמיתות שונות ברבדים שונים או מזוויות שונות, השורה התחתונה היא שזה אוסר וזה מתיר, זה מחייב וזה שולל. (ועיין בהקדמת מהרש"ל לספרו ים של שלמה, ועיין בחיי מוהר"ן אות כ"ד).

לפעמים החולקים מודעים לכך שיש צדק והיגיון גם בדעת הצד השני, ואין לשיטתם הכרעה ברורה עד כדי כך שלא יוכלו להבין איך הצד השני סבור אחרת. אך במקרים שלדעתם אי אפשר כלל להבין אחרת מהם, אזי התנהגותם של החולקים בלתי נתפסת, ובמצב כזה באופן טבעי מסבירים שכנראה אכן השני רשע, שהרי כך מעשיו מוכיחים לפי ראות עינינו. (בפרט כאשר בלאו הכי קיים פירוד לבבות, וכפי שביאר הנצי"ב בספרו העמק דבר בפתיחה לספר בראשית.)

מאליה עולה התובנה, שהחולקים עלינו אכן עושים עוול ברמה כזו או אחרת. לפעמים אנו דנים בחומרה, שאין כאן כל אי הבנה או חילוקי דעות, אלא בעלי הצד השני במחלוקת פשוט חפצים להזיק ולהרע. מעשיהם מוכיחים כביכול שמטרותיהן הפוכות ממטרותינו, אנחנו באים לתקן והם לקלקל, רצוננו לעזור ורצונם להפריע.

גם כשלא דנים לכף חובה עד כדי כך ומשתדלים ללמד מעט זכות, עלולים להסיק שטעותם נובעת ממידות רעות ומשיקולים זרים המטים את דעתם. במצב זה, אף שאין אנו שופטים שכוונתם לרוע כפשוטו, מכל מקום השנאה גדלה, ויחד אתה גדל הרצון ללחום בהם אישית על דרכם הרעה. כי אף אם היא נעשתה בטעות, מכל מקום טעות זו אינה שגיאה תמימה, ואינה מראה על ניקיון וטוהר המידות...

תתכן דרגה שלישית ועדינה יותר של שיפוטיות, כאשר אנחנו מאמינים ומקבלים שאין כוונת החולקים לרע, ואף מבינים שטעותם לא נבעה משיקולים זרים או מנטיות פסולות, אלא שהם קיבלו מידע מסולף ועל סמך אותו מידע הם בחרו לפעול ולצדד כפי שהחליטו. במצב כזה בעצם אין לנו שום טענה עליהם, הרי אנחנו באמת מודים ומסכימים שאם המציאות הייתה כפי שנדמה לבעלי מחלוקתנו הם אכן היו צודקים בהתנהגותם.

אם אין בהם אשמה, מה בכל זאת נשאר לטעון נגדם במצב ביש שכזה? שעצם הטעות בידיעת המציאות הינה באשמתם. לו היו רוצים באמת לברר, לו לא סמכו על אנשים שלא ראוי להאמין להם, לו הייתה להם ענוה מספקת בכדי להקשיב באמת לדעת האחרים וכדומה, אזי לא היו טועים. שיפוטיות זו, כקודמותיה החריפות יותר, שבה ומציבה את החולקים בעמדה אישית שלילית מאוד. הם אשמים ונתבעים על כל הרוע הנולד מטעותם, למרות השגה שבבסיס החלטותיהם.

חשוב לציין הבחנה עמוקה. גם אם אכן יש לנו תביעה צודקת כנגד הטעות של הצד השני, ולדעתנו יכלו להינצל מתפיסת המציאות שהצטיירה לנגד עיניהם, מכל מקום, מכיוון שזו תמונת המציאות

שהתקבלה אצלם, ולא כפי המציאות האמתית הידועה לנו, הם הרי חייבים לנהוג כפי שהם נוהגים ואסור להם להסכים ולהצדיק את דעתנו.

מסופר שבעת המחלוקת הידועה, ראתה אשה אחת מהמתנגדים את הבעל שם טוב זצ"ל, ורצתה לסוקלו באבן גדולה. לצערה, האבן שהזדמנה לידה היתה כבדה מנשוא. תלתה עיניה למרום ואמרה "יהי רצון שיהא נחשב כאילו זרקתי אבן זו עליו". אמר על כך הבעש"ט זצ"ל שנעשו שעשועים גדולים בשמים מתפילתה של אשה זו. גם לדעתו שהשנאה כלפיו יסודה בטעות והוצאת שם רע, מכל מקום היא בתומתה הייתה אמורה לשמוע בקול רבותיה ולרדפו, ואם לא הייתה עושה כן היה בה פגם של אמונת חכמים ושל שמירת והעמדת הדת על תילה. (ועיין מסכת סנהדרין דף מ"ד: לגבי מות בנו של רבי שמעון בן שטח.)

אפילו אם בפועל נעשה דבר שלפי הכרעתנו הוא אסור, עלינו להבין ולקבל שייטכן שהאחר פסק כפי המציאות שהקדוש ברוך הוא גרם לו לראות, ודווקא כך עליו להתנהג. בפרט בדורות האחרונים שעליהן נאמר "ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו" (עמוס ח' י"ב) שלא תימצא הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד (שבת דף קל"ח:).

בגמרא רואים שאפילו בחילול שבת שהוא איסור סקילה החמור ביותר, גם אם לדידן נפסק על דבר שאסור, מכל מקום מי שעושה כפסיקתו נחשב ורצוי בשמים, עד שזוכה לדברים שאנחנו לא (ואין בכך מובן כל הוכחה שעלינו לפסוק כמותו):

אמר רבי יצחק, עיר אחת היתה בארץ ישראל שהיו עושין כרבי אליעזר והיו מתים בזמנן, ולא עוד אלא שפעם אחת גזרה מלכות הרשעה גזרה על ישראל על המילה ועל אותה העיר לא גזרה (מסכת שבת דף ק"ל).

נפסקה ההלכה כרבי עקיבא, שמכשירי מילה שיכולים להיעשות לפני שבת אינם דוחים את השבת, ודלא כרבי אליעזר. אך אין זה מונע מאתנו להכיר בכך שבמקומו של רבי אליעזר זכות רוממות המילה שנגרמה על ידי פסק הלכה זה עומד לזכותם ולשבחם.

הקדוש ברוך הוא מנהיג את עולמנו בדרכים מורכבות, וחלק מדרכי גילוי כבודו הוא על ידי מחלוקות שמשמים גרמו להם. כשמודעים לכך משתנה צורת מלחמותינו מול האויב. בפרק נ"ז בתהלים: למנצח אל תשחת לדויד מכתם בברחו מפני שאול במערה. דוד המלך נושא שם תפילה כפולה: חנני אלוהים חנני כי בך חסיה נפשי ובצל כנפיך אחסה עד יעבור הוות. ופירש רש"י: חנני, חנני. חנני שלא אהרוג ושלא אהרג.

הכאב גדול כשמעבר למתנס ניצבים אחים תועים, או על כל פנים אחים שמבינים אחרת מאיתנו מה ה' שואל מאיתנו, ואנו נאלצים להתמודד ולפעול מתוך פירוד בעם ישראל, אך השיפוטיות היא היוצרת את רוע המחלוקת, לא עצם הבדלי השיטות ודרכי ההנהגה. על כל אחד מאתנו לבצע את תפקידיו, אך גם כאשר הם כוללים מאבקים רעיוניים או אף מלחמה מעשית כנגד הפועלים בצורה אסורה ומזיקה, גם אם נקלעים למצבים שבהם יש להתגונן או לתקוף הנהגות ותפיסות שונות, גם אז ניתנו לנו גדרי ההלכה ולא מתפקידנו להתעקש למחוק ולהשמיד את הזולת. (ועיין מה שסיפר נכדו של מרן הגראמ"מ שך זצ"ל תורתך שעשועי עמ' ע"ז).

תפילת המאמין היא תמיד כפולה "חנני חנני", חנני שלא אהרוג ולא רק שלא אהרג, "ומה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא" ... (מסכת בבא קמא דף ס"ה).

הטיפול בארס המחלוקת אינו דומה לשאר ההתמודדויות. בשונה משאר התאוות והיצרים, המחלוקת מצטיירת בעיני רוחו של בעל המחלוקת כמצווה ולא כבעיה אישית שעליו לפתור. ומה נפלאים דברי ספר ליקוטי הלכות בהקשר זה (הלכות בשר בחלב ה' אות ב'):

כי איתא בדבריו ז"ל שבכל מקום יש יושר, ואפילו מי שעושה עוולות גדולות בהכרח שיימצא אצלו גם כן איזה יושר. רק שהחילוק הוא מתי מתחיל היושר. כי אצל איש כשר מתחיל היושר מיד, כי בוודאי אסור לעשות שום עוולה, אבל מי שאינו איש כשר כראוי עושה איזה עוולה, אבל אחר כך מתחיל אצלו היושר שלא לעשות עוולה גדולה

ביותר. ויש גרוע יותר שעושה עוד עוולה גדולה מחבריו אבל אחר כך כשבא לעוולה הגדולה עוד יותר אז מתחיל אצלו היושר וכו' (כמו שכתוב שם בסוף הספמ"ע עיין שם).

והנה על זה יש לתמוה ולהתפלא מאוד על שאנו רואים לפעמים בעת המחלוקת שעושיין החולקים על האמת עוולות עצומות בלי יושר כלל כאשר ראינו בעינינו כמה פעמים, ובפרט כשהמחלוקת מכשרים קצת ומפורסמים שמצווים לרדוף מאוד ומבקשים לעקור לגמרי חס ושלום. והיכן מתחיל היושר שלהם, והלא הם כשרים או צדיקים, ואיך התרחק מהם היושר כל כך כל כך?! אך האמת, כי בהעוולה בודאי יש יושר כנ"ל, אבל אלו החולקים אומרים שהאמת אתם, וזה עיקר היושר אצלם לרדוף אחר הנרדפים, שהם אומרים עליהם מה שאומרים בשקרים שלהם, והם מהפכים האמת כל כך עד שנתהפך היושר אצלם. כי אומרים שזה עיקר היושר לרדפם כל כך, רחמנא ליצלן, וזה בחינת "המהפכים אורחות יושר", ועל כן קשה מאוד למצוא שום יושר אצלם. (עיין שם עוד)

נשארים בתמיהה

נחזור לענייננו, מה מוליד את המחלוקת האסורה? מה משנה את חילוקי הדעות מדבר רצוי וקדוש ונצרך להשלמת חלקי התורה ועבודת השם של כל יחיד ויחיד, והופך אותן למחלוקת אישית המייצרת פילוג ושנאה, הגוררת מלחמות גם במישורים שבהן לא הייתה אמורה להימצא כל כיתתיות, ופוגמת בעבודת השם ובטוהר המידות של מצדדי המחלוקת?

בשורש הבעיה עומדות כל אותן המחשבות שהאדם מפתח, ובאמצעותן מפרש ו"מבין" מדוע הצד השני חושב ונוהג אחרת.

תארנו שלושה גווני מחשבה המהפכים את המחלוקת לשיפוטית ופסולה. קל לראות שמחשבות הרסניות אלו ייווצרו רק אצל מי שבטוח שבידו נמצאת החכמה והדעת בשלמות. התם מכיר בכך שהוא אינו יודע

הכל, ושכל הבנותיו ותפיסות המציאות שלו הינן חלקיות ומוגבלות. כמוכן גם התמים מחויב לכל מה שהוא לומד ומבין, והוא לא יימנע מלהילחם למען הצדק בגלל האפשרות שמא הוא טועה. אין לדיין אלא מה שעניו רואות, וגם אם דעתנו שנויה במחלוקת איננו רשאים לוותר ולהתעלם ממנה. אף על פי כן, המחלוקת השלילית הנובעת מאותן מחשבות שתארנו שבהן מנסה האדם להבין וממילא לשפוט את החולקים, לא תופיע אצלו.

בלב התמים תמיד נשאר מקום למחשבה, אולי יש משהו שאני מבין והוא לא מבין, אולי יש משהו שהוא מבין ואני לא מבין, ואולי בכלל יש משהו חשוב ששנינו לא הבנו... (עיין בדברי הגר"ח מוולאז'ין זצ"ל ברוח חיים על פרקי אבות ו' ו' "וחושב שמא הדין עם חברו", ומובא בשמו דבר בדוק ומנוסה אם יהיה לאיש שונאים, אם יפעל אצל עצמו שהם צדיקים בזה, ויאמר שמסתמא דברו עליו לשון הרע שהם סוברים שהוא אמת וכדומה, תיכף כשידרוש זכותם ויפעל אצל עצמו שהדין עמהם, מיד יתהפכו לאוהבים. וכמבואר בליקוטי מוהר"ן סי' רע"ז).

כשנמצאים בתוך המחלוקת הדברים הללו אינם ניתנים להבנה, וכפי שביאר באריכות בלקוטי מוהר"ן סי' נ"ז:

...כי זה בחינת מחלוקת לשם שמים, שבאמת אלו ואלו דברי אלקים חיים, רק שאי אפשר להשיג זאת כי הוא נפלאות תמים דעים ... אין בהם שום גנות, ואסור לגנות את המקבל, אף אם אין הלכה כמותו כי זה בחינת דרכי ה', בחינת רעמים שאי אפשר להבין ולהשיג כנ"ל, ומה שמץ דבר וכו', הינו שאין בהם שום גנות, אף אם אין הלכה כמותו... (עיין שם באריכות)

אף אם אין הלכה כמותו, אין בהם שום גנות ואסור לגנות את המקבל. כשמחשבה זו מלווה את האדם בהכרעותיו ובעמדתו מול חולקים שוגים, הוא אמנם איתן בדרכו, אך אינו חש מוכרח "להבין" את השני, אלא הוא מקבל בהבנה ובכבוד שהוא באמת אינו מבין...

חשוב להעיר שגם השיפוטיות השלישית שפירטנו, בה מותחים ביקורת על כך שהצד השני איפשר שיפילוהו בפח ויטעו אותו, גם הנחה ביקורתית זו שגויה. המציאות הינה תמיד רחבה מכדי שנוכל לדעת מה הצד השני רואה ומבין, ואיננו ראויים לשפוט אותו על רשלנות פושעת בהסכמתו לקבל מידע שגוי.

כתב בספר המידות (ערך צדיק אות י"ג): לפעמים מראים מן השמים לצדיק דבר שאינו (כמבואר במסכת ברכות דף כ"ח. לגבי רבן גמליאל נשיא ישראל).

מדוע הקב"ה עושה כך, זו אולי שאלה מעניינת ואולי אינה ענייננו כלל, כך או כך התמים לא 'יודע בבירור' שהשני אשם בטעותו. כשהתם אומר "אני לא מבין איך הצליחו להטעות אותו" הוא מתכוון בכנות לומר "אני לא מבין"...

באמת יש מלחמה?

לסיים נתבונן בנקודה מעשית קטנה. כאשר אנחנו במחלוקת גלויה, מטרות מנוגדות ומלחמה הדדית, וכל אחד פועל ומושך בכיוון אחר, מתעורר בנו הרצון להסתיר ולהעלים מהצד שכנגד את המהלכים שבתכנון, בכדי שהחולקים לא ימנעו את אותן הפעולות וכך נצליח במאבק, חשאיית כזו הינה ללא ספק דבר חכם ביותר. כל מלחמה גשמית פשוטה משתמשת בגורם ההפתעה ככלי חשוב ובסיסי בכל יציאה לקרב.

בכל זאת למרבה הפלא (או שלא...) תורתנו הקדושה מצווה עלינו להקריב את גורם ההפתעה, לנסות ולבדוק תחילה אולי בכלל לא מוכרחת להיות כל מלחמה, למרות שזה לא תואם את דרכי המלחמה. מדוע התורה מורה כך? כי גדול השלום!

רבי יוסי הגלילי אומר גדול הוא השלום, שבשעת מלחמה אין פותח אלא בשלום שנאמר כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום. (מסכת דרך ארץ פרק שלום הלכה י"ד)

הווייתור על גורם ההפתעה כרוך בחשש סכנת נפשות, רק מורה הוראה מובהק יוכל להורות בזה למעשה, ולא נסתמך על שמשתמע כך בברייתא זו. אך בהרבה מהמחלוקות שלמרבה הכאב נותרו (או צמחו...) ביננו, בהן לא מדובר בסכנת נפשות, ולא מדובר באויבים מעם אחר, מסתבר שמותר ללא חשש לקיים בתחילה את הציווי "וקראת אליה לשלום!" (ואם יש קושי בזה, הוא מבואר בליקוטי הלכות בשר בחלב הנ"ל, ודי למבין).

כאמור, בשעה שמלך המשיח נגלה לישראל, אין פותח אלא בשלום שנאמר "מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום". לכאורה היה נכון יותר לומר שבשעה שהוא נגלה לישראל הוא יעשה שלום, מה פירוש הביטוי "משמיע שלום"?

יתכן, שעיקר תפקידו ורצונו של משיח לא יהיה ליצור שלום חדש, אלא לגלות שהמחלוקת ופירוד הלבבות היו טעות אחת גדולה. הוא בא לגלות ולהודיע שגם לפני שהוא הגיע, כבר היה שלום, המחלוקות שהתקלקלו אכן היו בשרשן לשם שמים, וכולנו רצינו באמת לעשות את רצון אבינו מלכנו.

הובטחנו "ועשיתי אותם לגוי אחד בארץ בהרי ישראל ומלך אחד יהיה לכולם למלך ולא יהיו עוד לשני גוים ולא יחצו עוד לשתיה ממלכות עוד (יחזקאל ל"ז כ"ב), וזו הבשורה שבה יפתח משיח צדקנו את תקופת מלכותו.

"מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב משמיע ישועה אומר לציון מלך אלוקיך!" (ישעיהו נ"ב, ז)

